

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Katedra českého jazyka a literatury

KRISTÝNA VACULÍKOVÁ

III. ročník – prezenční studium

MORAVSKÉ KOPANICE V LITERÁRNÍ PODOBĚ

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Jaroslav Vala, Ph.D.

OLOMOUC 2013

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jsem pouze podklady uvedené v příloženém seznamu.

V Olomouci dne .....

.....

vlastnoruční podpis

Poděkování

Děkuji Mgr. Jaroslavu Valovi, Ph.D., za odbornou pomoc a cenné rady, které my poskytl při zpracování mé bakalářské práce.

Děkuji pamětníkům a dotazovaným, kteří byli ochotni se podělit o vzpomínky, zkušenosti, znalosti, postoje a názory.

OBSAH

ÚVOD	6
1. MORAVSKÉ KOPANICE	8
1.1. Základní charakteristika	8
1.2. Historie	8
1.3. Zemědělství	9
1.4. Architektura	9
1.5. Kroj	10
1.6. Zvyklosti a obyčeje	11
2. OBEC ŽÍTKOVÁ	13
3. KATEŘINA TUČKOVÁ	14
3.1. Životopis	14
3.2. Literární tvorba	14
3.3. Informace z rozhovorů	15
4. KNIHA ŽÍTKOVSKÉ BOHYNĚ	16
4.1. Obecné informace o knize	16
4.2. Děj	17
4.3. Interpretace díla	21
4.3.1. Bohyně	21
4.3.1.1. Obecná charakteristika.....	21
4.3.1.2. Bohyně versus bosorky.....	22
4.3.1.3. Bohyně versus ostatní lidé.....	23
4.3.2. Motivy	24
4.3.3. Postavy	27
4.3.3.1. Mužské a ženské.....	27
4.3.3.2. Skutečné a fiktivní.....	28

4.3.4. Jazyk.....	31
4.3.5. Germánský původ.....	32
4.3.6. Milostná tematika.....	33
4.3.7. Dokumentace.....	34
4.3.7.1. Charakteristika dokumentace.....	34
4.4. Závěrečný názor na knihu.....	35
5. NÁZORY.....	38
5.1. Vnímání bohyň v současnosti.....	38
5.2. Mínění čtenářů na knihu	39
6. ROZHOVORY.....	41
6.1. Rozhovor s andzelem.....	41
6.2. Rozhovor s vnukem bohyně.....	44
ZÁVĚR.....	46
SEZNAM LITERATURY.....	47
SEZNAM PRAMENŮ A ZDROJŮ.....	49
ANOTACE.....	50
PŘÍLOHA.....	52

ÚVOD

Každý z nás má místo, které považuje za domov, v němž se cítí bezpečně a šťastný. Pro mě je tímto místem obec Starý Hrozenkov v oblasti Moravských Kopanic, s níž jsem spojena nejen přítomností, ale i dávnou minulostí, neboť z tohoto pohraničního území pocházejí i moji předkové od obou rodičů. Moravské Kopanice jsou oblastí velmi charakteristickou a ojedinělou, než je tomu v jiných částech České republiky, a to nejen po stránce historické, kulturní, ale také, co do přírodních krás a bohatství. Život na Moravských Kopanicích nebyl velmi snadný, ale i přesto Kopaničáři tento kraj milovali a pečovali o něj, jak jen nejlépe to dovedli. Moravské Kopanice jsou známé osobami bohyň. Bohyně byla žena znající vše o bylinkách, nemocech a budoucnosti. Každá z bohyň byla zdatná v jiné oblasti. To vše, ale i mnohem více se o nich říkalo a říká ještě dnes. Ba dokonce koluje o jejich činnosti a praktikování velká spousta nejrůznějších příběhů a vyprávění. Z povídání svého dědy jsem se dozvěděla, že v našem rodě můžeme nalézt nejednu proslulou bohyni. Příkladem je prababička Marie Kročilová, z otcovy strany, která patřila mezi jedny z nejuznávanějších bohyň své doby. Byla přezdívána jako mladá Míšenčena nebo mladá Kročilka. Tak ji znali Kopaničáři, ale i lidé ze vzdálenějších vesnic a měst. Protože moje babička Kateřina se odmítla naučit tomuto prastarému učení, končí tak generace bohyní v našem rodě. To však nebyl jediný známý rod bohyň na Kopanicích. Což je jedním z hlavních důvodů výběru bakalářské práce.

Bakalářská práce se zaměřuje na knihu Žítkovské bohyně od spisovatelky Kateřiny Tučkové. Dílo poukazuje na Moravské Kopanice z nového nezainteresovaného pohledu člověka, který tento kraj zná jen z vyprávění. Cílem je interpretace románu, jeho postav a motivů, jež se v knize objevují. V práci se soustředíme i na poukázání prolnutí se skutečností, kterou autorka do knihy vložila, i přestože se jedná o román, kde hranice mezi realitou a fantazií je velmi těžko rozeznatelná. Poslední částí, kterou se v knize zabýváme je naše rodová historie a její spojitost s knihou, která s románem nemusí na první pohled souviset, ale opak je pravdou.

Závěrečná práce je rozdělena do šesti kapitol.

První kapitola definuje a poukazuje na základní znaky a rysy oblasti Moravských Kopanic, které jsou s daným krajem neodmyslitelně svázány a souvisejí s mnohaletou historií tohoto prostředí.

Druhá kapitola stručně popisuje historický, kulturní kontext vývoje jedné z obcí Moravských Kopanic, kde se odehrává děj zkoumané knihy.

Třetí kapitola je věnována autorce románu. Jejím životu od narození po současnost, literární tvorbě a zdroji, kterých využívala spisovatelka před i při psaní románu Žitkovské bohyně.

Čtvrtá kapitola se zabývá samotným románem. V jednotlivých částech kapitoly se můžeme dočíst o obecných informacích knihy, o použitém jazyku, o bohyních, postavách a motivech.

Pátá kapitola obsahuje i názory několika dotazovaných na knihu a bohyně.

V šesté kapitole jsou rozhovory související s postavami bohyně.

Ke zpracování závěrečné práce byly použity metody: analýza odborné literatury, analýza dokumentů archivů a obcí, neřízený rozhovor s pamětníky.

1. MORAVSKÉ KOPANICE

1.1. Základní charakteristika

Moravské Kopanice leží na pomezí České republiky a Slovenska. Nacházejí se v Chráněné krajinné oblasti Bílé Karpaty. Rozprostírají se na územní rozloze pěti nevelkých obcí - Starý Hrozenkov, Vápenice, Vyškovec, Žitková a vzdálenější Lopeník. Od nepaměti byla hlavním střediskem této oblasti vesnice Starý Hrozenkov, která je zároveň obcí největší. Oblast je charakteristická svými nádhernými přírodními krásami, lidovým folklórem, nářečím a obyčejí.

„Hory, brehy, doliny, Nigdze žjadnej roviny – to sú Kopanice, to je náš rodný kraj. Příkré svahy a úbočí a na nich se krčí rozseté malé dřevěné a hliněné chaloupky. V nichž žijí početné rodiny Kopaničářů. Jsou tvrdí, drsní, ale dobrosrdeční jako příroda, ve které žijí. Takový byl obraz Kopanic minulých generací. Stejně jako jejich život je tvrdá i kopanická řeč – chcete-li nářečí.“¹

1.2. Historie

V 11. století se objevily první náznaky osídlení na tomto území. Nelze však mluvit o organizovaném uspořádání. První dochovaná písemná zmínka je připisována k roku 1261 a je spojena s významným českým králem Přemyslem Otakarem II. Nejstarší z pětice obcí je Starý Hrozenkov, který vznikl už v době středověku. Zbylé vesnice byly jejího součástí až do roku 1919, kdy se osamostatnily. Starým Hrozenkovem, jako jedinou ze zmíněných obcí, v minulosti procházela silnice, proto jsou za pravé kopanické obce považovány jen Vápenice, Vyškovec, Žitková a Lopeník. V historii trpěla oblast celou řadou válečných tažení, což se nemalou měrou podepsalo na zaostalosti tohoto kraje.

Název Kopanice je odvozen od neobvyklého druhu hospodaření prováděného za pomoci motyky, které bylo pro tuto oblast typické. Vesnice nevytvářely jeden shluk domů a stavení, ale různě a nepravidelně byly rozesety po kopcích, stráních a úbočích, jež rozdělovala velká vzdálenost. (TEŤHAL, 2011, s.29)

---

¹ BEZDĚČKA, P.; GAZDOVÁ-KROČILOVÁ, M. *Kopanice spomjénkami šperkované*. 1. vydání. Uherské Hradiště: FUTURO, 2003. s. obal knihy. ISBN 80-903235-3-7

1.3. Zemědělství

Život na Kopanicích nebyl nikdy jednoduchý a snadný. Půda zde nebyla velmi úrodná, navíc plná kamení, které museli místní obyvatelé ze země vybírat ručně. Teprve poté mohla být pole obdělána. Většinou byla osázena žitem, pšenicí, ječmene, pohankou, okopaninami (brambory a řepa) a zeleninou. V sadech bylo možno k nalezení švestky na slivovici, jabloně, hrušky, třešně a ořechy. Ovoce se sušilo pro osobní potřebu nebo se prodávalo. Lidé se mimo práci na poli živili pastevectvím, prací se dřevem nebo za výdělkem odcházeli do okolních měst nebo ciziny. (TEŤHAL, 2011, s.27)

1.4. Architektura

Lidská obydlí byla pro tuto oblast velmi charakteristická. Jednalo se o malinké domečky rozesté po kopcích. Ještě dnes se s nimi můžeme setkat, ale ve většině případů se jedná o nově zrekonstruované původní stavby. Domy byly velmi jednoduché a prosté. Tvořila je jedna až dvě místnosti, zbytek zabíraly chlévy a účelové stavby. První chalupy postavené na Kopanicích byly ze dřeva a stavěny v jedné délce. Zhruba stejné dlouhé trámy se oloupaly z kůry, na koncích se vytvořily zářezy a takto byly sroubeny na stěny. Takové domy měly pouze jednu místnost taktvanou "izbu", na kterou se připojil chlév. Mezery vzniklé mezi trámy se vyplnily blátem. Na pohled se nejednalo o žádnou krásu, ale důležité bylo, že měli kam hlavu sloužit. Později se upustilo od dřevěných staveb a začaly se budovat "nabíjenice". Jedná se o stavby pevné a odolné vůči nepřízní počasí. Základy měly kamenné, ale ne příliš hluboké. Pak se od sebe na šířku stěny postavily dvě desky, které byly spojeny svornicemi. Mezi tyto dvě desky se nasypala hlína. Ta se následně utloukla tak dlouho, dokud nepustila vodu. Na takovou vrstvu hlíny se postavila další řada desek. Tímto způsobem se pokračovalo až ke stropu. Otvory na okna a dveře se vysekaly jako poslední pomocí sekery. Okna byla malinká, že se jimi nedala protáhnout ani lidská hlava. Dveře byly dosti nízké, že se člověk musel pod příčným stropním trámem pořádně skloubit. Slaměné došky tvořily základ střechy, neboť byly po obou stranách zatíženy trámy, aby je vítr neodvál. Nabíjenice měly mnohdy tvar do L, nebo jak se říkalo "do klůčka". (podle vzpomínek pamětníka Jana Rapanta)

1.5. Kroj

Každý kroj je závazně spojen s historií svého kraje a charakterizuje jej. Proto je pro kopanický kroj typická hlavně jednoduchost, ale i pestrost ručních výšivek. Kopanický kroj patří k nejzachovalejšímu lidovému oblečení vůbec. První zmínka pochází z roku 1833, ve které je uvedeno, že současný kroj se od toho původního liší jen velmi nepatrně, proto je považován za velmi vzácný. I přes jeho zachovalost si kopanický kroj prošel ve své historii určitými změnami:

a) změnou materiálu - plátno na kroj se vyrábělo z vlny, lnu nebo konopí. Ty si museli Kopaničáři sami vypěstovat i zpracovat. Dvacáté století přichází se zavedením nových textilií (bavlna), kterým místní dali přednost před těmi původními.

b) barevností výšivek - základní pestrost kroje byla založena na čtyřech barvách - bílá, žlutá, červená a modrá. Ta byla později nahrazena barvou černou. V druhé polovině 20. století byly některé barvy přidány a doplněny o různé odstíny. Převážnou část tak tvořily barvy černá a červená. Dalšími používanými barvami byly zelená, oranžová, modrá, žlutá a růžová. Jedná se o pevně stanové pořadí.

c) ústupem některých částí oděvu - dochází k zániku některých prvků kroje např. šátka.

Na počátku 20. století sloužil ještě kopanický kroj Kopaničárům jako všední oblečení. Postupem času se tento typický šat vytrácí, ale můžeme se s ním setkat pouze při slavnostnějších příležitostech, jakými jsou fašjanky, Kopaničářské slavnosti nebo hody s dožinkami. Spousta rodin nachází kroje po svých prarodičích ve skříních. (pamětnice Eliška Křížková starší)

V dnešní době se velmi rozmohla tradice šití těchto krásných ručně vyšívaných oděvů a snaha o obnovu zaniklých částí. Vyšívky na kopanického kroji se lišily dokonce podle obce.

“Na výšivce, která byla vyšita na Žitkové, je značně vidět, že výšivka je pestřejší a veselejší (vyniká na ni více žlutá barva). Na Vyškovci (straně opačné od Žitkové) tradičně vynikaly spíše tmavší barvy na krojích (více černé barvy). Odůvodnění - na Žitkové slunce vychází a na Vyškovci zapadá, proto tyto rozdíly.“²

Kopanický kroj stejně jako ostatní splňoval hned několik hlavních úkolů. Základní funkce spočívala v rozdílnosti a odlišnosti. V době nevolnictví se na základě toho, mohlo velmi dobře rozpoznat, z jaké oblasti osoba pochází. Rozlišnost kroje sloužila nejen

---

² SEDLAČÍKOVÁ, Martina. *Kopanický kroj* [online]. [cit. 13.3.2013]. Dostupný na WWW: <http://www.moravskekopanice.cz/index.php?pg=vyskovec--kopanicarsky-kroj>

k rozpoznání kraje, ale také k rozeznání, jestli se jedná o osobu svobodnou nebo zadanou (např. barva mužských nohavic). Další jeho účel spočíval v ochraně před špatným počasím. Rozdíl nalezneme mezi krojem letním a zimním. Poslední věcí, co je ke kroji nutno říct, že se dělil podle činnosti na kroj: pracovní, k muzice a svatební. Lopenický kroj není součástí kopanického.

1.6. Zvyklosti a obyčeje

Oblast Moravských Kopanic byla oblastí silně věřících, ale většina zvyků a tradic mají svůj základ v pohanství. Křesťanství se totiž na toto území dostávalo mnohem pomaleji, než tomu bylo jinde, a to i kvůli zmíněným vojenským tažením a hornatostí prostředí. Postupem času došlo k propojení pohanských tradic s křesťanským náboženstvím. Kopaničáři věřili nejen v Boha, ale také v sílu přírody.

Některé zvyklosti v rámci kopaničářského roku:

Zejména na Velikonoce lidé dodržovali všechny tradice. V den Květné neděle si lidé z kostela přinášeli posvěcené větvičky kočiček. Na zelený čtvrtek se zase přestalo pít mléko a mastit jídlo olejem. Dovoleno bylo pouze medování. Na Velký pátek bylo v chalupách poměrně klidno, neboť v tento den lidé směli mluvit pouze v nejnútnejších situacích, a pokud chtěl člověk něco říct, muselo to být šeptem. Téhož dne se chodívalo taktéž do "schodnic" (místo, kde se spojují dva potoky) a to připomenutí, že Pán Ježíš byl veden přes řeku Gerdon a shozen do ní. Na Bílou sobotu se nosila opět světit voda a dřevo. Po mši svaté už se mohlo mluvit nahlas. Po příchodu z kostela domů šli gazdové nebo pacholci do sadů zatřást s každým stromem, aby se probudil k životu. (podle vzpomínek pamětníka Jana Rapanta)

Se začínajícím jarem byl život na Kopanicích jiný. Gazdové začali obdělávat svá malinká políčka pomocí kravek. Bohatší část obyvatelstva si mohla dovolit zaplatit pacholky. Žádný gazda nezapomněl před cestou na pole potřít kravku nebo volka vajíčkem, aby měl dobytek dostatek síly na tahání. Prvnímu zarytím rádla předcházela modlitba a po vyoraní prvotní brázdy, do ní gazda vložil posvěcenou ratolest, kterou si sebou přinesl z domu. Následně poli požehnal a ratolest zaoral. Doma na něj čekal slavnostní oběd. Gazděna přichystala mísu "púčkú" (dlouhé, tenké válečky z pšeničného těsta, které po

uvaření gazděna omastila a posypala mákem). To vše, aby jejich poli narostly dlouhé klásky. (podle vzpomínek pamětníka Jana Rapanta)

Na pole se sázely kartofle (brambory). Po jejich zasazení si všichni museli lehnout do velké hromady. Ta měla znázorňovat bohatou úrodu brambor. Kromě nich Kopaničáři sázeli na svá políčka i konopí, len a mák. Při setí máku nesměla gazděna vydat ani jedinou hlásku, jinak by jí ptáci vyzobali všechny sazenice. (podle vzpomínek pamětníka Antonína Janovského)

Na “Božie stúpenie” (nanebevstoupení Páně) byla většina Kopaničářů ve střehu, protože v tento den, kdo by uviděl v dálce světlo nebo ohníček, měl se na to místo vydat a začít na něm kopat, neboť je tam zakopaný vzácný poklad. Bohužel neexistuje žádných důkazů, že by se to někomu někdy podařilo. (podle vzpomínek pamětnice Františky Kovačkové)

2. OBEC ŽÍTKOVÁ

Z internetových stránek obce Žitková se můžeme dočíst:

Vznik obce Žitková se zapisuje k roku 1750. Její název je spojován se slovem "žitek", což znamená život. Někteří místní lidé ovšem nastávají jiným názor, že pojmenování obce je odvozeno od slova žito, které se zde po dlouhá léta pěstovalo. Toto pohraniční území bylo ještě před svým vznikem častou oblastí bojů a nájezdů mnoha kmenů např. Tatarů, Hunů a Kuruců, k nimž docházelo v 16. a 17. století. Na nejvyšším vrcholu obce zvaném Lokov stával podle místních pověstí hrad, který se prý propadl do bažin. Ve vesnici byl ještě jeden hrad Kubáň, který vyhořel. V části zvané Hutě stála sklárna, která však v 18. století byla zničena válkami. Teprve po roce 1948 došlo k obci k zavedení elektřiny. V roce 1949 byla v obci otevřena Základní a internátní škola. Chodily sem děti od první do páté třídy. Protože někteří školáci měli daleko do školy, bylo jim umožněno bydlet ve zdejším internátě. Pro nedostatek dětí byla škola v 90. letech prodána, nyní zde stojí známý hotel Kopanice. Bývalá německá celnice byla po válce přestavěna na domov důchodců, který byl na začátku nového tisíciletí přestěhován do obce Nezdenice. V současnosti už obec není tak osídlena, jako v minulosti. Jedná se spíše o chatovou oblast.

3. KATEŘINA TUČKOVÁ

Z internetových stránek autorky se můžeme dočíst:

3.1. Životopis

Kateřina Tučková se narodila 30. listopadu roku 1980. Dětství prožila v malé moravské vesnici Moutnice a poté v městě Kuřimi, kam se přestěhovala společně se svou matkou a sestrou. V Brně začala navštěvovat jedno z místních gymnázií. Po ukončení středoškolského studia pokračovala na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně oborem dějiny umění v kombinaci s českým jazykem a literaturou. Už při svých vysokoškolských studiích se ve svém volném zabývala organizací uměleckých výstav. Roku 2004 stála u založení projektu ARSkontakt, který se koná každý rok a je doprovázen výstavou a udělením ceny, za účelem podpory mladých malířských umělců. Dva roky po založení projektu začala pracovat jako kurátorka jedné brněnské galerie. Této práci se věnuje i v současnosti, ale již jako nezávislá kurátorka. Můžeme se s ní setkat na Filozofické fakultě v Praze, kde pracuje jako doktorantka v Ústavu dějin umění se specializací na české umění 2. poloviny 20. století.

3.2. Literární tvorba

Odborných publikací z oblasti českého výtvarného umění

Nová trpělivost

Hranice ustupují

Slovem i obrazem

Normální malba

Můj otec Kamil Lhoták (beletrizovaný životopis malíře Kamila Lhotáka)

Monografie

Věra Sládková, prozaické dílo - její literární vzor při psaní

Knihy

Montespaniáda - novela, autorčina literární prvotina

Vyhnutí Gerty Schnirch - román nominován na Cenu Jiřího Orteny a Josefa Škvoreckého, nakonec získalo čtenářské ocenění Magnesia litery za rok 2010

Román Žitkovské bohyně - získal ocenění Josefa Škvoreckého, který se stal nejprodávanější knihou roku 2012. Pro velkou oblíbenost vznikla audiokniha a uvažuje se i o filmovém zpracování.

Kateřina Tučková publikovala hned v několika časopisech: Tvar, Netřesk, Literární noviny a Weles.

3.3. Informace z rozhovorů

Z internetových stránek autorky se můžeme dočíst o románu *Žitkovské bohyně*: Na téma knihy autorku přivedl její dobrý kamarád, historik a etnograf David Kovařík. Od začátku jí zaujaly příběhy o tajemných ženách z Moravských Kopic. Autorčiným hlavním cílem bylo najít pro své dílo silný osudový příběh, který je zároveň součástí naší historie. Na svém novém díle pracovala přes tři roky, přesněji od roku 2009. Spisovatelka použila hned s několika druhy informací, dat a zdrojů. Těmito zdroji byly:

a) odborná literatura - není ji příliš mnoho, hlavně díla národopisců z 19. století (František Bartoš, Josef Hofer)

b) vyprávění pamětníků – pamatující si na život na Kopicích v době protektorátní nebo komunistické

c) pátrání po archivech - ověření získaných informací a nalezení nových poznatků a dokumentů

d) diplomové práce a etnografické publikace

e) vlastní zkušenost - autorka strávila na Moravských Kopicích určité období. Jednalo se o dobu několika týdnů - účastnila se kopaničářských slavností, hodů, bydlela u místních obyvatel, dokonce vyzkoušela na vlastní kuži vyšívání kopanického kroje – to vše považuje za základní vědomost při psaní svých děl

f) konzultace s historikem a etnografem Davidem Kovaříkem

Při svém pátrání se nepodařilo autorce setkat se známou a praktikující žitkovskou bohyní, neboť poslední Irma Gabrhelová zemřela roku 2001.

4. KNIHA ŽÍTKOVSKÉ BOHYNĚ

4.1. Obecné informace o knize

Literární druh a žánr

Kniha Žítkovské bohyně spadá do prózy. Konkrétněji jde o román historicko-venkovský. Historický z důvodu prolínání několika časových pásem (doba čarodějnických procesů, období Protektorátu Čechy a Morava a doba komunistické vlády, devadesátá leta 20. století). Venkovský román na základě popisu života na pomezí Moravských Kopic.

Prostředí

Oblast Moravských Kopic, konkrétněji obec Žitková a její části (Koprvazy, Černé, Bedové), se zmínkou na sousední vesnici Starý Hrozenkov a část obce Drietoma – Potočná (ve skutečnosti název Dolina).

Rozdělení knihy

Román má 455 stran, které jsou rozděleny do pěti hlavních částí. Ty se dále člení do jednotlivých kapitol. Každá z těchto základních částí románu je jinak rozsahově dlouhá a obsahuje různý počet kapitol. Většina kapitol je nazvána podle hlavních a vedlejších postav knihy, ale i podle postav vystupujících v románu jen velmi okrajově, ale zato pomáhající čtenáři vyplnit neznámé nebo nejisté události děje.

Podle hlavních postav - (Josefína Mahdalová, Surmena, Dora Idesová)

Podle vedlejší postav- (Jakoubek, Alžběta Baglářová)

Podle okrajové postavy – (Magdaléna Míkva, Ingeborg Pitínová, Josef Hofer)

Téma

Osudy žen jedné malé obce Moravských kopic, jejich život se velmi liší od života ostatní obyvatel vesnice.

Jazyk

V knize autorka používá spisovnou češtinu, nářečí a cizí názvy. (viz dále)

Styl vypravování

Kniha je psána z pohledu hlavní postavy a hrdinky Dory Idesové, je tedy psána erformou. Přesto se autorka domnívá, že dává čtenáři dostatečnou možnost vytvořit si na postavy, děj a příběh celkový vlastní subjektivní názor.

4.2. Děj knihy

Příběh začíná příchodem malé osmileté Dory Idesové, jejího bratra Jakoubka a tety Surmeny domů k Idesům, kde našli nejprve zabitou kočku Micku s kořaty a nakonec i jejich matku s otcem v krvi. Surmena hned sebrala obě děti z domu, a to tak rychle, jak to jen šlo. Ale i tak toho obě děti viděly dost. Hlavně Dora, neboť Jakoubek byl ještě hodně malý. Byly mu teprve čtyři roky a spoustu věcí ještě nedokázal pochopit. Dora si obraz mrtvé maminky Ireny pamatovala navždy.

Poté se z Dořina vyprávění dovídáme o jejím a Jakoubkově nastěhování k tetě Surmeně, starší sestře jejich matky, jež žila sama bez dětí i manžela. Celé toto období bylo pro ně všechny těžké, někteří lidé se jim vyhýbali, jiní je velmi litovali, ale hlavně je všichni jakoby nechtěli nechat zapomenout na tuto hrůznou událost. Surmena utěšovala děti, že vše se obrátí znovu k lepšímu. Surmena Doře navrhla, že jí může pomáhat jako andžel. Dora věděla něco málo o andzelech, pomocnících bohyň. Takový andžel čekává u autobusové zastávky na možné zákazníky bohyň, kteří k jejím dveřím přicházejí se svou touhou zbavit se svého trápení a problému, ale nikdy žádného andzela neviděla. Proto se z počátku podivila, že právě ona se mohla stát jedním z nich. Tak se jí naskytnula možnost poznat to, čemu nemohla dlouho přijít na vysvětlení. Dořino trávení volného času se velmi odlišovalo od dřívějšíka, už nevysedávala dlouhé chvíle sama před domem zamyšlená ve svých myšlenkách. Dělal naopak něco, co v ní vyvolávalo pocity radosti, zadostiučinění, zároveň se stala součástí něčeho, co se nepoštětilo každému. Byla po dlouhé době hrdá, že pomáhala lidem ke štěstí, lásce a zdraví.

V další části se dostáváme do doby, kdy Dora už nějaký čas pracovala v Ústavu etnografie v Brně, kde se od své spolupracovnice dozvěděla o možné spolupráci tety Surmeny s Stb. Což ji velmi zaskočilo, neboť předpokládala, že o Surmeně a bohyních odhalila už naprosto všechno. Dlouhá léta pátrala po všemožných informacích o těchto ženách. Absolvovala dlouhé kilometry ke starým pamětníkům, kteří nebyli většinou moc sdílní. Strávila nespočetné hodiny, dny a týdny v badatelkách nejrůznějších městských a státních archivů. Žítkovské bohyně byly tématem její diplomové práce, v níž nemohla

napsat vše, co by si přála a chtěla. Proto si Dora hned potom, co se dozvěděla o nových dosud neprobádaných zdrojích, vzala do hlavy, pokračovat ve svém dřívějším a mnohaletém pátrání. Nové hledání mělo být začátkem pro předělání diplomové práce, která by konečně odpovídala jejímu nejlepšímu mínění a přesvědčení. Chtěla ukázat lidem postavy bohyň v jejich pravém a nezkresleném obrazu.

Vyplnila několik nutných dokumentů a poslala potvrzení příbuznosti s Terézi Surmenovou, neboť to vše bylo potřeba, aby mohla nahlédnout do složky své tety. Tři nekonečné měsíce čekala, až jí bylo telefonicky oznámeno, že jí vyžádaná složka je připravena v pardubickém archivu. Dora hned odjela. Byla velmi nervózní, co vše se dozví o své milované tetě. To, co našla, jí na chvíli uklidnilo a uspokojilo, ale na druhou stranu v ní vyvolalo nové pocity a myšlenky. Její teta nebyla nikdy spolupracovnicí StB., ale naopak byla osobou dlouhá léta sledovanou. První otázka, která jí napadla po přečtení počátečních stránek, bylo proč právě Terézie Surmenová, byla považovaná za nepřítel státu. Po prostudování dalších několika stránek a úřednických dokumentací jednotlivých oddělení, výborů a rad našla tíženou odpověď. Bohyňování to byl hlavní důvod všeho. Úřady to popisovaly jako provozování nekvalifikované lékařské praxe za úplatek. Doru zarážela celá řada dokumentací o jejich sledování, seznamů lidí, kteří měli Surmenu navštívit, to vše i z doby, kdy žila její matka Irena. Při všem tom procházení si Dora vybavila některé hezké vzpomínky na svou tetu, která jí byla vždy oporou. Při své cestě do minulosti narazila na jednu událost, která pro ni představovala druhý nešťastný a bolestivý zlom. Příkladá to nešťastnému osudu, který od toho dne provázel její život. Bylo to, když po vkročení do domu našla Dora Jakoubka, jak si hrál s bílým hadem. Strašně se polekla, načez bez přemýšlení hada zašlápla. Uklidnila se, že je nebezpečí zažehnáno, ale bylo tomu spíše obráceně. Neboť tento bílý had byl podle bohyň a místních lidí symbolem štěstí a pohody v domě a stavení. Sídli v každém lidském obydlí pod podlahou nebo ve stěnách. Pokud hada vyženete nebo v tom nejhorším zabijete, přinese to na dům a všechny v něm žijící velké neštěstí. Tehdy tomu Dora nepřikládala velkou poroznost, avšak poté, co Surmenu pár dní na to odvedli a jí s Jakoubkem oddělili, už věřila na sílu bílého hádka a na tvrzení její tety Surmeny. Dlouhá léta se domnívala, že může za jejich veškerá trápení, která je odtehdy postihla. Neboť po této události byla Surmena předvolána na policii, kvůli obvinění za ublížení na zdraví. Surmena se ovšem už domů nikdy nevrátila. Dora i Jakoubek na ni čekali, ale už se jí nedočkali. Den na to si pro ně přišly pracovnice z ústavů, což se nevyhlo nepříjemnostem (záchvatu jejího bratra, přičemž jí nebyla dána možnost mu nijak pomoci nebo jej alespoň uklidnit). Každý byl dán jinam, Jakoubek do

Ústavu sociální péče pro mentálně postiženou mládež Brno – Černovice, Dora do Dětského internátu v Uherském Hradišti. Tyto bolestné okamžiky jí byly připomenuty bezcitnými větami v hlášení zmíněných institucí. Když musela Dora opustit archiv, měla probranou teprve třetinu informací ze složky. Ty tři dny pro ni byly plné úzkosti a strachu. Zdálo se jí dokonce o některých ženách původem ze Žitkové, které byly odsouzeny v čarodějnických procesech. Její sny byly velmi živé, měla pocit, že je divákem sedícím v první řadě.

Další pátrání ve spisech přivedlo Doru k záznamům, které popisovaly pobyt Surmeny v psychiatrické léčebně. Mimo to se dozvěděla o tom, jak byla hloupá, že uvěřila všem jejich slovům. Její vzpomínky na Surmenu přešly k narození Jakoubka, jeho onemocnění a pocitům, když ho poprvé vyzvedla z Ústavu a společně odjeli na Žitkovou. Neměla mnoho času, a tak probírala další úřední zprávy, které v ní vyvolaly poslední okamžiky ze setkání se Surmenou, kdy ji vůbec nepoznala a domnívala se, že je její teta opravdu zbláznila. Pak už tetu nikdy neviděla, dokonce se o smrti Surmeny dozvěděla až po čtrnácti dnech. Následný spis obsahoval zajímavou složku s případem "Bohyně", v něm novinové články propojovaly bohyně s německým gestapem. Po prostudování posledních záznamů se Dora vydala na cestu domů. Z dalšího vyprávění se dozvídáme o Dořině životě v internátu, kde byla šikanována nejen svými spolužačkami, ale i vychovatelkami. Za všechna příkoří se jim Dora mstila nejružnějšími loupežemi a pálením jejich věcí. Jediným bezpečným místem pro ni byl antikvariát pana Oštěpka, kam chodívала číst knihy a zde začal její zájem o Moravské Kopanice a bohyně. Od popisu bolestivého období se dostáváme k matce Dory, která byla jiná než její sestra Surmena. Irena byla ostatní mi považovaná za podivínskou, neboť tvrdívала, že umí mluvit s anděly, co jí však nikdo nevěřil. Osud tomu chtěl, že se s krásné dívky stala troska bitá svým pijanským manželem Mayášem Idesem.

Čtení další kapitoly uvádí čtenáře do starších let, kdy byl na Kopanice odvolán kněz Josef Hofer, za jeho kritiky vůči církvi, který si svou zlobu vybil na bohyních, o nichž napsal i knihu.

Všechno pátrání vyvolávalo u Dory různé zážitky související se Surmenou. Dora často jezdila s Jakoubkem na Žitkovou. Při nichž někdy navštívávala i Surmenniny známé jako Baglárku. Hlavně, aby zjistila nové informace, což se jí i podařilo. Nové fakta o pronásledování Surmeny StB, o nevyřešené a záhadné smrti Fukseny, o níž se po smrti její matky strhl boj mezi Josefínou a Justýnou, jež nakonec vyhrála Josefina. Tyto poznatky Doru zaskočily, ale více se jí nepodařilo od Baglárky zjistit. Navíc měla pocit, že

jí to nejdůležitější Baglárka stále zatajuje. Proto se rozhodla navštívit bohyni Irmu Gabrhelovou, která jí vyprávěla o příhodě její matky a Surmeny z konce druhé světové války, kdy Irmina matka a Surmena se snažily zachránit sestřeleného amerického letce. Bohužel je našli němečtí vojáci, kteří letce zastřelili, ale jak Surměně, tak Irmině matce se nic nestalo. Podle Irminých domněnek je zachránilo, že zde významní němečtí vědci prováděli výzkum, podle něhož měly být bohyně pokračovatelkami starogermánského obyvatelstva. Tato informace byla pro Doru zajímavým poznatek, ale mnohem více se zajímala o Fuksenu. Irma jí proto vyprávěla o Fuksenině praktikování s Josefínou, kterých se místní lidé velmi obávali, neboť prý uměly lidem ublížit. Fuksena skončila špatně, zemřela před koncem války, kdy ji našli v lese potlučenou a bez nedávno narozeného dítěte. Dodnes prý nikdo neví, co se tehdy stalo, kam dítě zmizelo, které mělo být jednoho z německých výzkumníků. Dora se chtěla ptát více, ale Irma už nechtěla, naopak jí slila vosk. Dora se k Irminému povídání nijak nevyjadřovala, až při vzpomínce na otce se Dora raději rozloučila a odešla domů. Jenže při další návštěvě Žitkové se k Doře donesla zpráva o sebevraždě jejího otce. Věděla, že se otec vrátil na Kopanice, proto nějaký čas s Jakoubkem na Bedové nejezdili. Přes všechno trápení, které jí otec způsobil, mu musela vystrojit pohřeb. Při obřadu necítila nic, žádný smutek, byla naprosto prázdná. Co by také měla cítit k někomu, kdo jí zabil matku. Jedna nepříjemná událost nahradila další, když se dozvěděla, že se nebude moci podívat do spisů, které jí mohly pomoci v novém hledání, i tak se jí podařilo získat nové fakta o Josefíně Mahdalové a jejich praktikách. Josefina podle Baglárčina vyprávění byla její tetou, byla totiž nejstarší sestrou Surmeny a její matky Ireny. Z domu odešla ještě, když byla Surmena malá. Od té doby praktikovala černou magii, kdy dokázala lidem přivodit i smrt. Dora nevěřila vlastním uším. Ptala se sama sebe, proč jí to Surmena neřekla. Proč jí to dlouhá léta všichni tajili? Rozhodla se proto prověřit všechny slovenské archivy, neboť v těch českých o Josefíně Mahdalové nenašla sebemenší zmínky. Její odhad byl správný, nebylo toho sice mnoho, ale nasměrovalo jí to blíže k pravdě.

Další věci, co musela Dora zjistit, bylo, o jaký výzkum se jednalo a kdo vše, v něm hrál důležitou roli. Vydala se do poznaňského archivu, kde našla, co potřebovala. Záznamy o výzkumu, dopisy a spisy o jednotlivých činnostech bohyň. Velmi se jí ulevilo, že o spolupráci Surmeny s německými výzkumníky nic nenašla. Naopak se Doře potvrdila spolupráce Josefíny s badateli. V Josefíně svazku se dočetla o jejím využívání černé magie. Byla zaskočena řadou děsivých případů kolem Josefíny. Poslední záležitostí k čemu se Dora dostala před svým odjezdem, byly dopisy mezi hlavními německými badateli

Norfolkem a Levinem, které se soustřeďovaly na další postup v jejich výzkumu. Všechny tyto nově nabyté informace pomohly Doře vyjasňovat věci, jež dříve nechápala. Po návratu domů do Brna a následně na Žitkovou se Dora přestala zabývat bohyněmi, ale sama sebou a svým milostným vzplanutím, které dříve dokázala potlačit. Ale nyní s Jageninou nikoliv. Milostné okamžiky se střídaly s týdny hanby, studu a odloučení. Tak by Dora popsala jejich vztah s Jageninou. Po delší době se Dora vrátila opět na Bedové. Navštívila znovu Irmu, aby se dozvěděla více. V rozhovoru pokračovaly tam, kde minule skončily. Ta jí na nalehání řekl a vše o její babičce Justýně a jejím sporu s Josefínou, která na svou matku a všechny její následovnice uvrhla kletbu, aby nikdy spokojeného, klidného života nenašly. Dora nevěřila, že všechny tajnosti byly kvůli nějakému starému prokletí. Byla jiná než Surmena. Nevěřila, že pár slov dokáže přivolat smrt. Ale i tak v ní vyvolalo Irmino vyprávění pochybnosti. Při hledání nových poznatků narazila Dora na jméno jí známé z minulosti. Jednalo se o Věnceslava Rozmazala, jejího staršího spolupracovníka, který měl napsat velmi nelichotivý posudek o bohyních. Dora se rozhodla jej navštívit. Protože byl muž už velmi starý, mnoho věcí si nepamatoval, dokonce si nemohl vzpomenout na zmíněný posudek. Nakonec se jí podařilo zjistit, že ho napsal jen proto, aby mohl dělat to, co miloval a to hudbu. Zadavatelem byl Jindřich Švarc, který dokázal využít každou dobu ve svůj prospěch. Jednu věc nesnášel nadevše, a tím byly bohyně. Co stálo za jeho nenávisti k bohyním, se Dora dozvěděla od jeho sestry Ingeborg Pítínové. Důvodem byla Surmenina věštva, že právě on, Jindřich Švarc, okrádl svého souseda, za což byl zavřen na dobu 5 let. Z posledních stran románu se dočítáme o konci pátrání Dory Idesové, kdy chybělo pouze vydat studii, která by pravdivě popisovala život bohyň. K tomu ovšem nedošlo, neboť Dora umírá za stejně nevyřešených událostí, jako tomu bylo u Fukseny.

4.3. Interpretace díla

4.3.1. Bohyně

4.3.1.1. Obecná charakteristika

Jaké osudy se skrývaly pod tím pojmenováním? Jednalo se o ženy, které své veškeré vědomosti a poznatky získaly od svých matek a babiček učením předávaným z generace na generaci i po několik století. Bohyně byly ženy, které znaly tajemství většiny druhů bylin a jejich léčivých účinků. Pro lepší efekt bylin byla nutná jejich znalost, kdy

a kde se má které zelina trhat, jestli ve dne, v noci, nebo pouze v určený den v týdnu, měsíci nebo roce. Dovedly léčit nejrůznější nemoci a napravovat zlomeniny. Pomáhaly a dokázaly prý pomocí litím vosku zjistit lidskou budoucnost, mladým dívkám pomoci k milovanému muži nebo k věcem za neznámých důvodů ztracených. To a mnohem více bohyně ovládaly. Jak lidem věděly pomoci, uměly jim i ublížit. Často se z úst pamětníků můžeme doslechnout o radách bohyň, které byly spíše ke škodě než k užítku léčeného. Jednou z hlavní vlastností takových bohyň bylo umění člověka vyslechnout a snažit se pochopit jeho trápení. Na tom aspektu byla postavena jejich činnost. Sama bohyně nedokázala přecíst svou vlastní budoucnost ani osud svých nejbližších.

4.3.1.2. Bohyně versus bosorky

Označení bohyně a bosorky někdo může považovat za vyjádření shodná. Ovšem takovéto pojmenování můžeme považovat za podobná jen v okamžiku, pokud mluvíme o nejzákladnější charakteristice a popisu, jež se vztahuje na staré ženy, které znaly moudrost bylinek a možná i nadpřirozených kouzel. Podle mého mínění je však velký rozdíl mezi pojmenováním bohyně od čarodějnice neboli bosorky, tedy aspoň na území Moravských Kopanic.

Bohyně byly na Moravských Kopanicích skutečné postavy, a dokonce ještě dnes žijí ženy i muži, kteří se zabývají tímto prastarým řemeslem. Jak se toto umění liší od toho původního, je skutečnost jiná.

Hlavní rozdíl bosorek od bohyň spočíval v radosti všemu živému škodit a způsobovat utrpení s možností následné smrti. Což se vztahovalo nejen na člověka samotného, ale převážně na jeho dobytek, a to takzvaným „ujímáním mléka“. Toho bosorka mohla docílit tím, že dávala ke dveřím chléva kravské chlupy, čarovné bylinky nebo vaječné skořápky. Pomoc proti praktikám bosorek byla různá. Každá hospodyňka používala jinou metodu, kterou ji většinou poradila zmíněná bohyně. V knihách se můžeme dočíst o existenci možností, jak odhalit bosorku.

„Aby sa poznalo, kerá je bosorka, měla gazdina ode dňa svatěj Lucie skládat po polénku dřeva a na Boží narození s nima zatopit. Při dávání polének do ohnišťa lebo do šporhelta sa mělo dřevo počítat nazpátek. Lesti v téj době, kdy sa topilo, došla do chalupy nejaká ženská, tož to byla tá bosorka. Iný způsob byl zas tento: zas ode dňa svatěj Lucie až do Štědrého dňa sa má kúsček po kúsku dělat z vjazového dřeva stoličku. Kdo si na ňu na půlnoční sedne, pozná vsecky bosorky, protože sedíja zádama k oltáru. Musí ale utéct dom

eště před požehnáním, lebo by ho po cestě chytily a roztrhaly na kúsky. Nepomohlo by mu ani volat o pomoc, protože by ho žádný člověk neviděl ani nepočul. Aby ho isto nechytli, má si nychystat mak a krupicu a po cestě to všecko rozhazovat. Čarodejnice za ním nesmíja letět spíš, než všecko posbírajú do zrnéčka. Také sa práj možú bosorky vidět při půlnoční mši dírkú, udělanú v novém plechovém hrnku, kery bý rozežhavený polétý svécenú vodú. Sú oblečené v roztrhaných šatoch, opité a vystrájajú, co možú najhoršího. K oltáru sa obracajú zádama.“³

Další pověry hovoří o znalosti bosorek přeměnit se v ropuchy. Pokud někdo této pozměněné bosorce ublížil, nehezky se mu za jeho chování odměnila.

4.3.1.3. Bohyně versus ostatní lidé

Názory lidí na činnost a praktikování Žitkovských bohyň měly nejružnější podoby. Časem ale mohlo dojít k přehodnocení jejich pohledu na věc a následně změně jejich dosavadního názoru. Díky této změně mohlo dojít k přecházení z jedné skupiny do druhé.

a) Jedni považovali bohyně za všemohoucí a vševědoucí, že se nebáli a vydali se za nimi kvůli svým problémům a strastem. Nebo jejich mocí nebyli úplně přesvědčeni, ale považovali je za svou poslední možnost.

b) Druzí pro ně neměli ani jednoho kladného a hezkého slova. Byly pro ně šarlatánkami a lhářkami získávající peníze na neštěstí a bolesti druhých. Proti jejich praktikování aktivně vystupovali.

c) Třetí a zároveň poslední a nejpočetnější skupinou jsou lidé, kteří si sice vytvořili svůj vlastní názor, ale tím jejich aktivita vůči nim začala a také skončila. Tato skupina charakteristická pasivitou a lhostejností vůči jejich činnosti.

Obecně tedy existují tři skupiny, z nichž v knize jsou zastoupeny převážně první dvě skupiny.

1. První skupina věřících – návštěvníci a klientela bohyň, rodinní příslušníci, někteří místní obyvatelé a německá tajná vědecká skupina

---

³ RYCHLÍK, B. *Pověsti z Moravských Kopanic*. 1. vydání. Brno: Doplněk, 2001. s. 13-14. ISBN 80-7239-086-4

2. Druhá skupina kritická – kněz Josef Hofer (katolická církev), komunistická strana, lékařská veřejnost

V knize dochází k propojení těchto dvou skupin, kdy nejprve člověk věřil v rady bohů, ale byl zklamán a vystupuje nakonec proti nim. Nebo naopak patřil k lhostené skupině a přešel do skupiny kritické nebo naopak věřící.

U první skupiny lidí mohlo dojít z potvrzení svého přesvědčení o moci bohů, neboť se jim na základě jejich rady ulevilo, ale tomu mohlo být i naopak.

4.3.2. Motivy

Jedná se o román, který se čtenáři snaží přiblížit život tajemných žen, žijících ve vzdálených a přírodou obdařených Bílých Karpatech. Kdo byly tyto ženy? Můžeme pro ně nalézt nejrůznější oslovení nebo vyjádření. Místní je znali pod jejich přezdívkami, ale pro širší veřejnost to byly bohyně, čarodějky nebo bosorky, které pomáhaly lidem od nemocí nebo ke šťastné a naplněné lásce, některé mohly člověku i uškodit. Lidé k bohyním jezdili z nejrůznějších koutů našeho státu, avšak jejich věhlas byl znám i u sousedních zemí. Pevné přesvědčení a touha zjistit více o své budoucnosti, zdraví a lásce, to vše přivádělo lidi k bohyním. Nezalekli se ani vzdáleností, kterou musili k těmto ženám absolvovat. Neboť jak už vychází z názvu Kopanice, lidé zde žili velmi vzdáleni od okolního světa, nechce se tím říci, že by byli nějak omezeni, ale nejbližší sousedé byli třeba několik kilometrů cesty. „*Po tříčtvrtihodině, dosti obtížné cestě dostoupil jsem temene „vrcholnatého Olympu“, na jehož zadní stráni doptal jsem se chaloupky proslulé bohyně.*“⁴

Spatřujeme v knize ještě jeden velmi důležitý smysl. Většinu věcí přijímáme bez toho, abychom si její pravdivost jakkoliv ověřili, protože nám to řekli rodiče, učitelé nebo jsme to viděli v televizi. V životě každého z nás se objevují věci, kterým nerozumíme, nebo si je prostě nedokážeme logickou cestou vysvětlit. Motivace poznání je nám hnací silou, která se zvětšuje, pokud se daná skutečnost dotýká nás osobně, o to více se snažíme o její prozkoumání, pochopení a nalezení skutečné pravdy. Stejně jako je tomu u Dory Idesové. Její život od dětství nebyl nijak růžový a idylický. Přichází o milovanou matku, nakonec i svou tetu bohyni Surmenu, jediný kdo jí ještě zbývá je její mentálně postižený

---

⁴ BARTOŠ, F. *Lid a národ- sebrané rozpravy národopisné a literární*. 1. vydání. Zlín: Krajská knihovna, 2003. s. 179. ISBN 80-239-2118-5

bratr Jakoubek. Načež je jako nepnoletá poslána do naprosto cizího prostředí, kde je na všechno naprosto sama. V tento moment začíná ono hledání pravdy o bohyních a jejich historii. Na jednu stranu ji pátrání pomohlo zapomenout na okolní svět. Na druhou stranu díky nově nalezeným informacím začíná chápat jednotlivé souvislosti, kterým jako malá nerozuměla a které jí byly dříve uschovány pod rouškou tajemna a neznámého. Po přečtení knihy mě napadlo, že pravda v Dořině případě očišťuje. "Nalezení pomohlo Doře najít klid a utišit tak trápení z minulosti. Starý život se všemi bolestmi, utrpením byl uzavřen a její odhalená tajemství ji nemohla už dosáhnout. Skoro se jí to povedlo, kdyby nezemřela a mohla vydat svou studii, která popisuje reálný život linie žen, jejíž pokračovatelkou mohla být i ona sama.

Další motivy: smrt spojená s prokletím a milostná touha

Smrt má v knize několik podob:

a) násilná smrt - hned na začátku se dočítáme o smrti matky hlavní hrdiny Ireny Idesové, která zemřela rukou svého manžela. Nedoprovlná smrt je v díle zastoupena i v případě nevyřešené smrti Fukseny nebo samotné vypravěčky příběhu Dory Idesové.

b) sebevražda - jedná se o čin, k němuž se rozhodl otec Dory Idesové, krátce potom, co se vrátil domů z vězení, kde byl zavřen za vraždu své ženy. Sebevražda byla dříve považovaná za nekřesťankou, proto nemohl být takovýto člověk uložen do posvěcené půdy.

c) přicházející s magii bosorek - praktikování Josefíny Mahdalové, která dokázala lidem přivést smrt pomocí nečekaných nemocí.

V knize se hovoří o krutém a nelítostném prokletí, které na svou rodinu, přesněji na své mladší sestry uvrhla Josefína Mahdalová. Díky němuž, se žádná z jejich sester nikdy neměla dočkat klidného života a spokojeného stáří.

Zabývali jsme se tedy otázkou, jestli motiv prokletí byl jen pouhým autorčíným krokem pro získání lepší poutavosti knihy nebo se autorka opravdu opírala při svém psaní o skutečnost, jako tomu bylo v knize už několikrát.

Od jedné pamětnice ze Žítkové jsem se dozvěděla, že se zde skutečně odehrála podobná událost, která sice nebyla taková jak ji popsala autorka v románu, ale vychází ze stejné podstaty, tedy z ublížení a trápení druhých.

Už dlouhá léta mezi sebou některé bohyně soupeřily. Důvody k jejich neshodám mohly být různé – nenávisť, žárlivost, nešťastná láska nebo narušení přátelství. Ať už tomu bylo jakkoliv, není se čemu divit, že kloudného a přátelského slova jedna o druhé a naopak, říci neuměly. Jedna z nich se rozhodla uškodit té druhé způsobem velmi bolestivým. Ublížit nechtěla přímo své protivnici, ale její dceři. To se jí však nezdařilo a kletba se obrátila proti její vlastní dceři.

Láska je citem, který touží pocítit každý z nás a na Kopanicích tomu bylo nejinak.

Na Kopanicích existovala celá řada zaříkadél, která byla známá převážně mezi ženským pokolením už dlouhá staletí. Mladé dívky se jimi snažily přivolávat veškerou sílu přírody a Boha, aby jim pomohly získat lásku jejích vyvolených (odsúdzencov). Ti nezískali vytouženého klidu, dokud nespočinuli v jejich náručí. V těchto říkadlech je objevují čísla 3 a 9, která jsou pokládána za magická. Pokud tyto zaříkadla nepomohla, chodily dívky pro rady k bohyním, jenž znaly různé rituály, které také obsahovaly podobná říkadla.

Ukázky :

*"Hladzím, já hladzím hen do tých vysokých, širokých, dalekých, pustých dzivých hór. Ništ já tam něvidzím, len jeden vysoký peň a na tem pni jedného dzivého žebráčka. Mój milý žebráčku, čo ty něseš? Ja něsem mech. A v tem mechu čo? Dzevjac dzevjacin mrlóv, dzevjac dzevjacin hadóv, dzevjac dzevjacin ščúrov, dzevjac dzevjacin švábóv, dzevjac dzevjacin búch a všeckej zlezi na svece čo je kdze. A kdze ty to mój milý žebráčku něseš? Na hory horlivé na nuzare nuzné, na ženy samodruhé, na dzeci plačlivé. Já ca mój žebráčku prosím, lebo aj smutná hlavička mosím, ty to tam něnos na hory horlivé, lež ty to vysyp v rychlosci v náhlosci, v povýšenosci na teho mojého odsúdzenca. Vy mrlovja, vy ho rozmrvejce, hadzi žihadla do něho púščajce, ščúrovja vy ho ščípajce, buchy po něm skákajce, vy švábovja vy ho kúsajce, všeckja zlez z dzevjaceri chotárov naň chojce a vy mu omestovanej chvílečky nědajce, aby němal nigdze mjésta na celém svece, len u mňa. Abych mu bola najmilejšja, najpeknějšja, najrádovidzenějšja. Nade všecky dzjévky, nade všecky ženy, nade všecky prespánky, nade všeccko ženské pohlavje, len nad blahoslavenú Panenku ně."*⁵

---

⁵ BARTOŠ, F. *Lid a národ- sebrané rozpravy národopisné a literárni*. 1. vydání. Zlín: Krajská knihovna, 2003. S. 167 - 168. ISBN 80-239-2118-5

"Hladzím ja hladzím hen na ty križné cesty, ništ ja tam něvidzím len jedny, dvoje, troje mravúšky: jedny bjělé, druhé červené, trecí čjerné." „Čo vy robíte?" „My sa ščípeme, my sa kmášeme, my sa trháme." „A ja vás Hana prosím, lebo smutná mosím, vy sa něščípajc, někmásajc, nětrhajc, lež vy chojc na mojeho odsúdzenca, vy bjéléc hojcě do jeho bjélého cela, vy červené do jeho čjervenej krvi, a vy čjerné do jeho čjerných očú,a vy ho ščípajcě, kmásajcě, trhajcě, aby němal omestovanej chvílečky, hodzinky, minutečky ani v mescě ani v cescě, ani v šenku ani venku, ani na tem besném mescě, aby mu něbol ocěc otcom ani macěra macěru, ani brat bratom, ani kamarád kamarádom, doky vón k nám nědobehne, našich dverí něotevóri, za naším stvolom něsedzí, mňa za ruku nědrží, mně darov nědaruje a mňa za pravá manželku něbere. Abych ja mu bola v zlacě, stríbrě ostrjébrená, z jeho myslí a z jeho chuci nigdzě na svecě něchodzila, aby von ponáhlal, pospjěchal za mými šatami, za mými pjatami, za mojú čjervenu krvú a za mojú bjélú podobu, za mým červeným pásom a za andzelským hlasom." ⁶

"Lihám, ja lihám do tejto svej bjelej lože, skládání ja na sebja tri červené růže. Jedna tá růžička milá božjá macička, druhá tá růžička sviatá Trojička, treťá tá růžička Pán Ježiš Kristus. Jako bez tychto troch růžiček nemůže mša sv. byci, tak aby beze mój odsúdzěnc němohol byci." ⁵

4.3.3. Postavy

4.3.3.1. Mužské a ženské

Pokud bychom se na knihu zameřili z pohledu zastoupení mužských a ženských postav, výrazně a nesporně by se strany váh přiklonily ve prospěch těch ženských. Domníváme se, že na jednu mužskou postavu v románu připadají dvě postavy ženské. Nejen v četnosti zastoupení postav, ale i pro vystihnutí charakterů mezi muži a ženami románu můžeme nalézt menší pravidlo. Ženské hrdinky jsou popsány kladně se spoustou dobrých vlastností, oproti jejím mužským protějškům, kteří jsou naprostými opaky. Mezi jejich nešvary patří hlavně alkohol, nevěra a násilí. Existují ovšem vyjímky, jako je tomu v případě Josefíny Mahdalové, Fukseny, Jakoubka a prodejce v antikvariátu pana Oštěpka.

---

⁶ BARTOŠ, F. *Lid a národ- sebrané rozpravy národopisné a literární*. 1. vydání. Zlín: Krajská knihovna, 2003. s. 168 - 169. ISBN 80-239-2118-5

⁵ BARTOŠ, F. *Lid a národ- sebrané rozpravy národopisné a literární*. 1. vydání. Zlín: Krajská knihovna, 2003. s. 166. ISBN 80-239-2118-5

Každé dítě nachází své vzory ve svých rodičích. Většinou je tímto vzorem otec. Jenže právě za Dořinu bolest nemohl nikdo jiní, ale její otec. Dora nikdy neměla žádný dlouhodobý trvalý vztah s mužem, což může souviset s nedůvěrou k mužům, pramenící od jejího zklamaním a vzpomínek na otce. Můžum nedůvěřovala, proto možná autorka zvolila homosexuální orientaci Dory, která se poprvé a naplno projevila k Jagněnině.

4.3.3.2. Skutečné a fiktivní

U obou druhů ztvárnění postav je jejich základ v reálných lidech, ale u těch fiktivních došlo k přetvoření jejich životů, skutků a jmen. Vznikly tak zcela úplně nové identity.

a) Fiktivní postavy

Dora Idesová - prostřednictvím jejího vyprávění jsou nám přibližovány osudy bohyň ze Žitkové a události s nimi souvisejícími. Je jednou z hlavních hrdinek románu, jejíž životní cesta byla převážně plná bolesti, smutku, samoty a beznaděje. V průběhu vyprávění dochází u Dory k posunu od malé holčičky, přes samotářskou a problémovou dívku, v dospělou a vzdělanou ženu, která ví, co od života chce. Z jejích činů můžeme vyčíst, že jejím životním cílem nebylo spokojené manželství, vychování mnoha dětí, dobrá kariéra, ale zjištění pravdy o své rodině a rehabilitování pověstí o bohyních. Což se jí následně podařilo jen zčásti. Avšak předcházely tomu dlouhé roky pátrání a hledání. V tomto okamžiku čtení knihy může být u čtenáře vzburzen pocit slinutí postavy Dory Idesové s autorkou knihy. Neboť tak, jak uvádí sama autorka, před napsáním díla prošla velmi podobnou a dlouhou etapou zjišťování informací k tématu knihy - cestování za pamětníky, objíždění archívů u nás i v zahraničí, práce s odbornými publikacemi a vlastní zkušenost života na Kopanicích. Druhou věcí spojující tyto dva lidské osudy je osoba otce násilníka a pijana. Autorka v knize líčí většinu, co na vlastní kůži samotná zažila - mrtvá zvířata, bití, sebevražda otce a rozloučení přes psaní. Naštěstí se jí (od hrdinčiny matky) podařilo včas utéct od otce i s matkou a sestrou. Tučková na ostatní muže nezanevřela stejně jako Dora, u níž se před koncem dovídáme o lásce k Jagmeně. Tento vztah však nevydržel dlouho, neboť Dora zemřela násilnou a nevyřešenou smrtí.

Jakoubek - mladší bratr Dory Idesové. Odmala se u něj objevovalo výrazné fyzické i mentální zaostání. Byl mu diagnostikován Apertův syndrom. Po smrti matky bydleli nějaký čas společně se sestrou u jejich tety Surmeny. Oddělen od sestry a tety byl dán do

Ústavu mentálně postižené mládeže v Brně, kam jej chodila navštěvovat Dora. Od začátku do konce románu se postava Jakoubka nijak nezměnila. Nedošlo u něj k žádnému psychickému rozvoji, což je dáno i jeho onemocněním. Je to jedna z mála mužských neutrálních postav knihy.

Terézie Surmenová - jedna ze dříve velmi uznávaných bohyň ze Žitkové. Známa pod přízviskem Surmena. Do smrti sestry Ireny žila samotná ve své staré dřevěné chaloupce v Bedovém. Manžel jí už zemřel, děti neměla, neboť o ně přišla. Když se Surmena stala opatrovnici sestřiných dětí, bylo jí už dobře přes padesát let. Život a všechny jeho radosti a strasti se už na jejím vzhledu sice podepsaly, ale na elánu a chuti do života nikoliv. Surmena byla velmi církevně založena a kromě víry v Boha věřila i na sílu matky přírody, k čemuž se snažila vést i Doru a Jakoubka. To vyvolávalo množství sporů mezi ní a Dorou, neboť Dora byla za jejich zastaralý způsob života ostatními často zesměšňována. Surmena byla dlouhou dobu sledována StB, kvůli provozování bohyňování, které bylo považováno za nepřátelské a nevhodné vůči tehdejšímu režimu. Nakonec byla Surmena odsouzena a zavřena do psychiatrické léčebny v Kroměříži, kde za pět let i zemřela. Elektrické šoky použité k léčení parafrenie, to jen umocnilo. Kolem Surmeny se bylo velké množství nevyjasněných událostí a tajemností, na něž se její neteř Dora snažila přijít. Surmena měla zranění nohy z doby války, které si nedokázala spravit i přes velmi dobrou znalost všech lidských kostí v těle.

Oddělení psychiatrické léčebny, kde pobývala Surmena poslední roky svého života skutečně existuje a je určeno pro pacienty, kterým byla diagnostikována parafrenie (duševní onemocnění charakteristické halucinacemi a bludy) a onemocnění podobného charakteru.

Josefína Mahdalová - negativní ženská postava v knize. Nejstarší dcera Justýny Struhárové, sestra Terézie a Ireny Surmenové. Už jako dítě to neměla jednoduché, což se projevilo na jejím chování k ostatním. Lidé ji v kraji i jinde znali pod jménem Mahdalka. Měla spoustu dětí, ale jen samé chlapce, nikoliv žádnou pokračovatelku, která by mohla navázat na její odkaz. Proto si pod svá křídla vzala malou sirotu Fuksenu, dceru jedné dobré bohyně. Spojována s černou magií. Lidem dokázala svými zaříkadly přinášet nejen bolest, ale i smrt. Spolupracovala s německou badatelskou skupinou. Díky špatným rodinným vztahům proklela své sestry a další jejich ženské představitelky jejich rodu.

Kateřina Shánělová (Shánělka) - rodačka ze Žitkové, zatčena za čarodějnictví, uvězněna na Světlovanském zámku. Nejprve nikomu nevadila, ale po jednom vymyšleném udání s ní bylo zacházeno jako s čarodějnici a pomocnicí samotného satana. Proti čarodějnicím se vedl nelítostný proces, nejprve byla údajná čarodějnice hozena do vody. Pokud by si ji voda vzala, byla by považována za nevinou, totiž voda si bere jen čisté duše. Shánělka neuměla plavat, ale protože měla na sobě tři velké sukně, ty ji udržely nad hladinou. Po této zkoušce, kterou neprošla, byla tak dlouho mučena, dokud se nepřiznala. Nakonec byla upálena.

Doktor Kalousek- Negativní a amorální postava, která vyobrazuje jednu část obyvatelstva v době komunistické vlády. Tato skupina byla schopna udělat cokoli pro získání lepšího společenského postavení a úspěchu. Doktor Kalousek alias Vykladač spolupracoval s komunistickou tajnou policií Stb, donášející nejrůznější informace. Jeho činnost se zaměřovala na získávání informací ze svého pracoviště. Tím bylo psychiatrické oddělení 5. A v Kroměžíři. Na zmíněném úseku byla hospitalizovaná i bohyně Surmena.

Z internetových stránek autorky se můžeme dočíst:

Na postavě doktora Kalouska autorka poukazuje na zneužití psychiatrické medicíny komunistickou mocí. Na těchto odděleních byli zavíráni nepohodlní lidé tehdejšího režimu. Prováděné elektrošoky na pacientech je měly pomoci umlčet. Tím autorka chtěla poukázat na zvrácenost minulost.

b) Skutečné postavy

Josef Hofer - Narodil se v roce 1871 ve Snovídkách. Rozhodl se pro studia kněžského semináře v Brně. Svá studia avšak nedokončil hned napoprvé, mezitím pracoval jako výpomocný učitel. Po dokončení semináře nastupil na teologii do Olomouce, kde byl i roku 1900 vysvěcen na kněze. Josef Hofer je znám svými nekompromisními názory na církev a některé tehdejší církevní představitele. Od 3. 8. 1902 byly v olomouckém deníku vydávány články na pokračování s názvem "Naše arcidiocese", kde Josef Hofer pod pseudonymem Rectus (přímý nebo správný) poukazoval na chování a konání arcibiskupa Theodora Kohna. Arcibiskup Theodor Kohn byl pojmenováván i přízviskem "Theodor Hrozný". Tomuto označení se mu dostalo za jeho nelidské chování k lidem, které tvrdě trestal například za sbírání drobných větví v arcibiskupských lesích nebo i za zkracování si cesty do kostela přes církevní pozemky. Tyto články stály za koncem

činnosti arcibiskupa Theodora Kohna, který nakonec roku 1904 rezignoval. Další jeho kritika směřovala na kněžský celibát, který on vnímal jako za nucený. Roku 1910 byl převelen do Starého Hrozenkova, kde si vedl vlastní věstník, kriticky vystupoval k činnosti bohyň. Po jeho smrti v roce 1947 na jeho žádost chtěl být pohřben ve Starém Hrozenkově. Ale podle našich zjištěných informací zde pochován nebyl. Jeho dílo: Řím v nedbalkách, Povídky z Kopanic. (z internetových stránek Muzejního spolku Vyškov)

Ukázka z díla Žitkovské bohyně od Josefa Hofera:

„Je to malé hnízdečko ta Žitková, vlastně jsou to jen Kopanice, ale široko daleko známé. Vždyť zde bydlejí „bohyně“, jež nejen umějí „léčit“, nýbrž i vynajít ukradené, začarované a nevyzpytatelné věci. Dovedou vyrovnávat spory a sváry, popřípadě je ale též dovedou způsobiti a rozdmýchat, dovedou vypomáhat milencům neb zamilovaným ve všech jejich tužbách, ale dovedou je též i rozlučovat. Žitkovou zná nejen prostý lid, nýbrž i inteligence. Zná ji celá Morava, Uhry, ba i Vídeň, Praha i Varšava. Denně, prosím, denně se u bohyň vystřídá i padesát osob, hledajících pomoc v různých záležitostech. K nim se utíkají bídáci v halenách, páni se zlatými řetězy, dámy v hedvábí, se závoji na tváři. K nim putují lidé zdaleka pěšky, k nim jedou páni a dámy v kočárech. Od Prešpurka až po Budapešť, od Dunaje až k Tatrám, od Bojkovic až k Praze, od Hané až po Košice, od Varšavy až po Vídeň chodí sem lidé. Sedláci, řemeslníci, obchodníci, ba i židé sem chodí, aby si dali bohyňovat.“⁷

Z internetových stránek autorky se můžeme dozvědět:

Spisovatelka uvádí, že postavy bohyň vycházejí z reálně žijících osobností, jimž pozměnila jména. Sama dlouho dobu uvažovala, jestli má postavám jména změnit nebo nikoliv, nechtěla ublížit žijícím příslušníkům rodiny.

4.3.4. Jazyk

V románu převažuje spisovná čeština, ale nalezneme v něm i nespisovnou češtinu jako hovorová slova, slang, nářečí a odborné názvy. Vše je psáno er-formou z pozice hlavní postavy Dory Idesové.

Pojmy z němčiny, latiny, kopanického dialektu a odborné názvy

---

⁷ GABRHEL, Jiří. *Moravské Kopanice* [online]. [cit. 5.4.2013]. Dostupný na WWW: <http://www.gajdosi.eu/moravske-kopanice/>

a) německé názvy – objevují se v částech, kde se hovoří o dějinách Protektorátu Čech a Moravy, v podobách např. oslovení, vyjádření hodnosti, organizace a jiných (Mein Reichsfuhrer, SS-Obersturmbannfuhrer, SS-Hexen-Sonderkommando)

b) latinské názvy - jsou použity v částech mluvících se o čarodějnických procesech, které tak přibližují jejich průběh, s těmito pojmy se můžeme setkat i v knize Kladivo na čarodejnice. (malleus maleficium, signum diabolium)

c) kopanický dialekt - jak už bylo na začátku zmíněno, jednotlivá nářeční slova jen potrhují celé vyprávění a přinášejí do děje skutečnost a reálnost (andzel, nekrščata, napravjačka)

d) odborné názvy – související s lékařskou terminologií (obsaženy v psychiatrických posudcích, (oligofrenie, insuficientní vývoj, hypoplasie)

4.3.5. Germánský původ

Žítkovské bohyně jsou v románu dány do spojitosti, jako pravděpodobné pokračovatelky starého germánského obyvatelstva, žijícího na našem území asi v období 5. a 6. století našeho letopočtu, které je pro nás známo spíše, jako období stěhování národů. V této době opravdu na našem území sídlily některé germánské kmeny jako Hermendorové, Markomani nebo Kvádové, dalšími germánskými kmeny a skupinami, které přecházeli před naše území, byli Langobardi, část skupiny Durynků, Herulů a Rugiů. Většina však toto území opustilo a u zbylé části došlo k postupné asimilaci, tedy přizpůsobení slovanskému národu. Germánská mytologie není tak rozsáhlá jako římská nebo řecká. Další podobné nebo shodné věci jsem nenašla mezi bohyněmi a germánskou mytologií.

Příklad rozdílnosti mezi germánskou mytologií od tradic na Moravských Kopanících. Na vnímání hada na Kopanících X germánské mytologii:

Bílý hádek – na Kopanících symbolem štěstí v rodině

Had v germánské mytologii – vyjadřuje spojení s mrtvými, často spojování s osobami věštců a vědmami, stejně tomu bylo u havranů. (VLČKOVÁ, 1999, 91 s.)

4.3.6. Milostná tematika spojená s vodou

Lidé na Kopanicích přikládali vodě nesmírnou důležitost. Věřili, že voda léčí všechny lidské neduhy (tělesné i duševní), obnovuje krásu a přináší do jejich stavení štěstí a pokoj.

V Moravských Kopanicích se dovídáme o vodě hned v několika případech:

a) Bohyně vodu používaly při lití vosku, z něhož se následně dala přečíst lidská budoucnost. Přidávaly ji do lektvarů nebo se pomocí ní snažily přivést dívce vytouženého chlapce.

Ukázka říkadla, kterou dívce poradila bohyně:

„Vitaj, zavítaj mojaž bystrá voda vodzička, rosa rosička! Odkal ty pospjéčáš?“ „Od Jordána mesta, od Pána Ježiša Krista.“ „Čos tam robila?“ „Krista Pána myla.“ „A já cja též, vodzička, prosím, aj smutná hlavika mosím, abys ty a též tak okrásila, ovelebila, ojasnila, ozdobila, ze všetkých svízeloscí, ze všetkýcli bolescí očiscila. Jako ty pospjéčáš, ponáhláš od kamjénka ke kamjénku, od korjénka ke korjénku, od brjéžku k brjéžku, abych aj já bola porjad v kole, a ty moje družičky aby staly jako hnilé kvóljé.“ (podle vzpomínek pamětnice Jarmily Zapletalové)

b) Kopanická historie je plná tradic a zvyklostí, kde hlavní roli hrála také voda

Ukázka obyčejů, kde se objevuje voda:

- První ráno Nového roku spěchali všichni členové kopanické rodiny do pokoje ke stolu, aby zjistili předpověď počasí na započatý rok. Avšak ještě předchozího dne musela gazděna dobře zamést ložnici a pitvór a bezpečně uschovat obušky a pantoky. Načež na stůl nachystala pečivo, do sklenice vodu a nakonec na něj nasypala malou hromádku soli. Říkalo se, že o půlnoci přichází "dzivá baba", která se nehezky pomstí všude tam, kde není na stole připravené pohoštění a pečlivě uklizeno, Sama dá vše do pořadku, načež gazdině obuškem rozetne hlavu, do níž jí nasype smetí. Hlavu dá zase zpátky dohromady. Taková nebohá žena pak celý rok trpí bolestmi hlavy, ale nemohouc se nikomu svěřit, neboť by se ji všichni vysmáli. Podle soli se dalo zjistit, jaké bude toho roku počasí. Byla-li sůl suchá, mělo být celý rok sucho. Jetliže tomu bylo naopak, místo sucha měl být rok mokrá. (Rychlík, 2001)

6. ledna na Tři krále pospíchali všichni na mši do kostela ke svěcení vody. Hned po příchodu domů přinesla gazdina do velké nádoby čistou vodu ze studny, do níž následně přilila vodu svěcenou. Vodou pokropila vše, co měla ve svém příbytku, dokonce i sad. Tento rituál měl ochránit jejich dům od neštěstí a živelných katastrof. (podle vzpomínek pamětníka Antonína Janovského)

V knize se o vodě mluví i v případě čarodějnických procesů, kdy ženy obviněné z tohoto zločinu, byly podrobovány zkouškou vody. Neboť podle věřících voda přijme jen čistou a neposkvřněnou lidskou duši. Tyto ženy byly nemilosrdně vhozeny do hluboké vody rybníka. Voda si je ovšem nevzala. Ne snad kvůli jejich černé duši nebo jejich znalosti plavání, ale kvůli šatům, které jim byly oblečeny před tímto testem. Šaty pomohly udržet obviněné ženy nad vodní hladinou.

4.3.7. Dokumentace

Součástí díla je i velké množství úředních dokumentů a hlášení jednotlivých státních výborů, orgánů a správ. Jsou psány ve spisovném jazyce. V nich jsou použity delší stručné a jasné věty, které dobře vystihují problematiku na, kterou se daný institut zaměřoval.

10.3.7.1. Charakteristika dokumentace z knihy

Jedná se o fiktivní, smyšlené dokumenty. Základ je založen na těch skutečných. Autorka pátrala v nejrůznějších archívech, kde našla spoustu potřebných informací, které se staly základem smyšlených hlášení a zpráv. Spisovatelka pozměnila místo, čas, jména, takže většinu údajů. Každá zpráva obsahuje název instituce, o níž pochází, název a jména jejího zpracovatele. Hlavní část tvoří dokumentace o sledování nepovolené činnosti Terézie Surmenové. Tato část knihy nám popisuje jinou část a dobu, v níž jsme žili. Dokumentace v knize je jedním druhem vyprávění, který nám přibližuje životní události kolem celého příběhu Dory Idesové, jsou od hlavního vyprávění zbaveny citového zabarvení, popisují jen informace, není v nich žádný subjektivní pohled.

Ukázka ze samotné knihy:

„Okresní oddělení Státní bezpečnosti

Uherské Hradiště, III. Odbor

K rukám ref. Švance

SITUAČNÍ ZPRÁVA: Případ Surmenová Terezie

Podal: ts „Klouzek“

Oznamuji, že v neděli dne 10. října 1977 došlo k navštívení pacientky Surmenové Terézie, a to již dříve zmiňovanou neteří Idesovou Dorou. Jmenovaná se prokázala všemi potřebnými dokumenty, díky nimž ji sloužící sestra soudr. Frolková Eva umožnila navštívení pacientky. Tato se nacházela v dlouhodobě stabilizovaném stavu korespondujícím s post. důsledky elk. léčby. Návštěva v délce 40 minut (Idesová přišla ¾ hod. před koncem návšt. hodin) proběhla klidně – pacientka i návštěvnice se setkaly ve společenské místnosti a byly pod stálým dohledem personálu. Idesová k Surmenové chvílemi mluvila, tato jí však nebyla schopna odpovídat vlivem sedativní medikace, která je jí vždy v době víkendu aplikovaná, dle svědectví sloužící sestry ale pacientka jevila neobvyklý neklid. Idesová odcházela viditelně otřesena jejím stavem a kladla sestře dotazy, na což jí bylo odpovězeno, že Surmenová je těžký psychotický případ a že se neočekává zlepšení. Idesová nebyla její odpovědí uspokojena, proto ji ta odkázala na telefonickou konzultaci s ošetř. lékařem. Tento se uskutečnil hned v pondělí, přičemž jí bylo pečlivě osvětleno pozadí zákeřné duševní nemoci, kterou Surmenová trpí, čímž byly tazatelčiny pochyby rozptýleny. Po skončení návštěvních hodin pacientčin neklid vykulminoval, načež jí byla i. m. podána další sedativa. I ve dnech následujících bezprostředně po návštěvě Idesové u ní ale lze pozorovat zvýšený neklid. Medikace přizpůsobena.“⁸

4.4. Závěrečný názor na knihu

Kniha Žitkovské bohyně je historicko-venkovský román, který čtenáři poukazuje na krásu přírody tohoto malebného místa a na život místních Kopaničářů. Po jejím přečtení, ve mně kniha vyvolala zvláštní pocit zjistit, jestli to, co autorka v knize popisuje je skutečnost úplná či částečná, nebo se v románu neobjevuje ani kousíček pravdy a vše, co je zde uvedeno je jen pouhá fikce vypadající jako realita. Proto jsem si knihu přečetla ještě jednou a dělala jsme si poznámky u jednotlivých pasáží, které by mi mohly pomoci objasnit nejasnosti v mém pátrání po pravdě.

---

⁸ TUČKOVÁ, K. *Žitkovské bohyně*. 1. vydání. Brno: Nakladatelství Host, 2012. s. 143-144. ISBN 978-80-7294-528-3

První věcí bylo nalézt opravdové lidské osudy, které se staly předlohou pro ty románové, neboť sama autorka uvádí, že jsou založeny na dříve skutečně žijících lidech. Přišla jsem k zajímavému zjištění, že záporná románová postava bohyně Fuksena opravdu existovala a byla to moje praprateta z tatínkovi strany. Ona se vše naučila od své matky Anny Pagáčeny. Praprateta Anna byla přezdívaná jako Fuksena a měla ještě sestru Kateřinu, která se bohování věnovala také. Osud tomu chtěl, že se Marie, dcera Kateřiny, naučila bohyňování nikoliv však od své matky nebo tety, ale od své tchyně. Tato Marie byla babičkou mého otce a tedy mou prababičkou. Po její smrti se bohyňování v našem rodu už nikdo nevěnoval. O tom jestli byla Fuksena zlá, jak je psáno v knize jsem toho mnoho nevyptávala, neboť u nás v rodině se o tom nikdy nijak zvlášť nemluvalo. K tomuto zjištění mi pomohla i publikace od Jiřího Jílka, kde se jedna z kapitol věnuje historii známých kopanických bohyň.

Tato skutečnost ve mně vyvolala zájem dozvědět se o bohyních více. Proto jsem se setkala s několika pamětníky, kteří buď bohyně znali, nebo o nich slyšeli od svých blízkých. Kniha mi v tomto pohledu dala mnoho, díky ní jsem se dala do pátrání, které mě přivedlo k mým dávným rodinným kořenům, za což jsem velmi vděčná. Je to zvláštní, jak člověk žije v nevědomosti, a najednou zjistí věc, která mu byla celou dobu před očima. Jediné, co mrzí, je že jsem žádnou bohyni nikdy neviděla.

Avšak můj názor na bohyně je takový, že bohyně byly ženy, které lidem dokázaly pomoci od fyzického nebo psychického trápení, hlavně tím, že je přijaly a vyslechy. Někdy jen takové obyčejné vyslechnutí, pozornost, dotyk, úsměv nebo zájem o druhého mohou mít větší moc a sílu než celý zástup lékařů. Neboť jak jinak si vysvětlit, že nedokázaly pomoci sobě a svým nejbližším. To jsou otázky, na něž skutečně pravdivé odpovědi už asi nikdy nenalezneme. Ještě v dnešní době existují ženy a muži, kteří se živí tímto řemeslem, domnívám se, že už se dávno nejedná o učení starých bohyň, ale pouze o snahu získat z lidí peníze, kteří jim důvěřují díky jménu, které zde staré bohyně vybudovaly.

Na knize mě velmi zaujala propracovanost a výstavba jednotlivých postav. Pro autorku je typická převaha ženských postav nad mužskými, které mají většinou záporný charakter. Po podrobnějším prostudování života autorky jsem měla pocit, že se spisovatelka natolik vžila do psaní svého románu, neboť se v něm odráží část jejího života, což jen přidává na reálnosti knihy. Toto propojení autorky s knihou je popsáno v částech - popisu postavy Dory Idesové a dokumentace. To jsou věci, čím si mě kniha získala.

Jsou zde i části románu, které se mi nelíbí. Těmi jsou popis Kopaničářů jako

negramotných a alkoholiků. I díky těmto částem se na knihu mezi místními snesla nelítostná kritika. Vím, že bych měla být nezaujatým čtenářem, ale je to velmi těžké, když někdo popisuje Váš rodný kraj nelichotivými charakteristikami. Avšak celou dobu jsem si říkala, že nejedná se o literaturu faktu, ale o román, v němž není hranice mezi skutečností a fantazií pevně vymezena a stanovena. Na to by neměl jak zainteresovaný i nezaujatý čtenář nikdy zapomenout.

5. NÁZORY

11.1. Vnímání bohyň v současnosti

I) PhD. Ing. Karel Masařík, Brno - počítačový programátor (věk 33 let)

“I přestože jsem se narodil na Kopanicích a dlouhá léta jsem zde prožil šťastné dětství a dospívání, nikdy jsem se více nezabýval osobnostmi bohyň v našem kraji. Vím, že na Žitkové a na Dolině žily bohyně. Kromě toho, že se o nich říká, že dokázaly léčit lidi a přečíst, co je v dalších letech čeká, je to ale to jediné, co Vám o nich můžu říci. Možná jsem někdy nějakou bohyni potkal, ale protože jsem žádnou neznal, nevěděl jsem to.

Sám těmto věcem nevěřil a nevěřím. Ani se nedomnívám, že by bohyně dokázaly pomoci od fyzického i psychického lidského trápení pouhými zařikavaly a litím vosku do vody.”

II) PhD. Vlastimil Vráblík, Žitková - učitel Základní školy (věk 64)

“Žitkovské bohyně nejsou jediným izolovaným jevem tohoto druhu v České republice ani ve světě. V Babičce od Boženy Němcové se setkáváme s velmi podobnou postavou – jmenuje se Kovářka (žena kováře) – která pomáhala Viktorce osvobodit se od subjektivního pronásledování vojákem. Její rady, jednání a pocity mě živě zpřítomňují Žitkovské bohyně, které zasahovaly často i do mileneckých vztahů naprosto podobným způsobem. (Babička kapitola VI.)

Bohování Žitkovských bohyň se vyvinulo v daném specifickém kontextu. Poněvadž se toto liší od běžné reality, bylo to počato příslušným symbolem nevědomí, kolem něhož se vyvíjí v daném kontextu volné asociaci typické jednání bohyň, jejich počiny a rady. Můžeme to srovnat s kreativním procesem v literatuře. U bohyň se jedná spíše o srovnatelnou podobnost s hrou nebo dramatem.

U Žitkovských bohyň se nejedná podle mého mínění o černou magii. I když se tu a tam vyskytnou prvky zla. Je bohyňování místy ovlivněno silnou katolickou vírou v Boha, Ježíše, Pannu Marii a světce, dále modlitbou a prosbou o pomoc. Samozřejmě, že některé tradiční prvky bohyňování jsou rozšířeny i mimo Žitkovou, i když nelze vyloučit do jisté míry originalitu žitkovských bohyň. To však přivedl na světlo širší výzkum a srovnání s jinými regiony.

Položme si ještě otázku: Mělo bohyňování vůbec nějaký účinek? Na tuto otázku, se dá odpovědět částečně. Účinek a výsledek mělo například tam, kde se jednalo o zdravotní

potíže, při nichž se bohyně snažily rovněž pomáhat. Tyto byly odstraněny zpravidla na základě autosugescí klientů, které vycházely z důvěry a víry v rady bohyň, jejich uzdravující sílu.

Tento skromný psychoanalytický pohled do příslušné oblasti má své hranice. Co se nachází mimo možnosti tohoto vysvětlení je spíše předmětem parapsychologie a esoteriky, což z mého pohledu vyžaduje víru, která mi osobně schází a kterou už nikdy nezískám. Věřit v Boha je ve srovnání s vírou v bohyňování nesrovnatelně jednodušší, lehčí a prabdivější. To je však můj vlastní osobní postoj. Klienti bohyň jsou bez pochyby opačného názoru.”

III) Jiřina Ostravská, Starý Hrozenkov – vedoucí školní jídelny (36 let)

“Můj postoj na bohyně je spíše negativní. Nikdy jsem se s žádnou bohyní osobně nesešla, i přestože pocházím z kraje bohyněmi proslulým. Odmala jsem byla vychovávána ve víře v Boha. O bohyních se u nás doma nikdy nemluvalo, a pokud si dobře vzpomínám, tak ani jejich pomoci nikdo z mých blízkých nikdy nevyhledal. Osobně věřím v osud. Co se má stát, to se stane.”

5.2. Mínění čtenářů na knihu Žitkovské bohyně

I) Mariana Vaculíková, Tvarožná, okres Brno - učitelka v mateřské školce (věk 25 let)

„Pocházím ze Starého Hrozenkova a knihu jsem si ihned zakoupila a přečetla jedním dechem. Od spousty známých, či jiných kamarádů, kteří se tradicím Moravských Kopanic věnují, jsem zaslechla kritiku a určité výtky. Mě se však kniha "Žitkovské bohyně" líbila velmi. Jedná se o knihu čtivou, která podle mého dokáže zaujmout i náročnějšího čtenáře, který nemá žádné citové vazby k tomuto kraji či tématu. V dnešní době se v našem kraji na bohyně nahlíží spíše v negativním smyslu. Jsem ráda, že autorka poukázala i na jinou a spíše opačnou stránku celé věci.“

II) Jitka Krylová, Starý Hrozenkov – vedoucí pracovnice čerpací stanice (věk 57 let)

„Ležela přede mnou kniha, na kterou jsem byla velmi zvědavá. Tak trochu jsem se jí bála a přemýšlela jsem, jaká bude. Odpověď jsem dostala záhy. Kniha se otevřela a pustila mě do příběhu, který je strhující, zajímavý, graduje a je velmi poutavý. Ale!!! Nesmí ho číst člověk, který si přitom musí opakovat, že je to jen a pouze fikce s použitím dobových reálií zdejšího prostředí a lidí. Nesmí v ní hledat nic a někoho konkrétního

a snažit se v postavách nacházet známe lidi. Nezaujatý čtenář má před sebou črty krásné krajiny a příběh ho přímo zve na Kopanice, kde bude očekávat mystiku a tajemno. Já jsem, ale zaujatý čtenář a vadí mi příběh, ve kterém je Kopanicím připsán alkohol a negramotnost. Nejsem sama tohoto mínění, ale zmínka o alkoholu a negramotnosti mě velmi mrzí, protože se domnívám, že oba tyto problémy nejsou specifikem jen pro Moravské kopanice a kopaničáře, ale je to neodmyslitelným problémem celé společnosti.

Knížka je o hledání sama sebe, o poznání vlastního nitra a o tajemnu, které sem patří. Doufám, že čtenář, který si knížku přečte, dostane chuť podívat se do Bílých Karpat na Moravské Kopanice, jako na místo moudrých, pracovitých a přátelských lidí, krásných písniček a nezaměnitelných a ojedinělých krojů – prostě k nám“

III) Rostislav Husařík, Vápenice – prodavač, (věk 22 let)

„O knize jsem se dozvěděl od své babičky, které se román vůbec nelíbil a přestala jej po pár přečtených stránkách číst, s tím, že se jedná o naprostou hloupost a nereálnost. Nejen tato událost ve mně vzbudila zájem o tuto knihu, neboť z ústní většiny starších obyvatel se linuly na knihu další negativní kritiky podobné té babiččině. Naopak v televizi, rádiích nebo novinách se o knize mluvilo jako o senzaci a hitu. Oba tyto kontrasty ve mně způsobily, že jsem se rozhodl knihu zapůjčit a udělat si na ni svůj názor. Kniha se mi líbila, obsahovala zajímavý a neobvyklý děj, který byl dosti často narušen zprávami úřadů, které jsem raději přeskakoval. Působily na mě rušivým efektem. Celkově kniha na mě udělala dobrý dojem i propracovaností psychologie některých postav. Jedná se o román, kde není vymezena fantazie autora ani čtenáře“.

6. ROZHOVORY

6.1. Rozhovor s andělem

pamětnice: Dana Michalčíková, Blatnička – původem ze Žitkové, švadlena (věk 52 let)

1) Jak jste se stala andzelem?

Andzelem, neboli pomocníkem bohyně jsem se stala úplným nedopatřením. Jednou u našeho domu zastavilo auto a ptalo se po jedné z bohyň, protože maminka byla naštvána na sousedku, která se bohyňováním také zabývá, poslala mě s nimi, ať je zavedu k Irmě Gabrhelové, bohyni, která bydlela na opačném konci Kopanic.

2) Kolik Vám bylo let?

Chodila jsem ještě na základní školu do čtvrté třídy tedy 9 let.

3) Takže jste nebyla andzelem v tom pravém slova smyslu?

Ano nebyla, byla to má první a poslední zkušenost.

4) Zнала jste nějaké jiné pomocníky bohyň?

Vím, že bohyně měly své pomocníky, ale žádné jsem osobně neznala.

5) Pamatujete si, co se tehdy zhruba stalo?

Ano pamatuji si to, jako kdyby to bylo dnes. Nastoupila jsem do jejich auta, kde mě posadili vedle jejich dcery, která byla asi tak stejně stará nebo možná o trochu mladší než já. Její chování se mi už od počátku vůbec nezdávalo, neboť do mě celou dobu jízdy k bohyni kopala a vyplazovala jazyk. Poté, co jsme přijeli k bohyni, šli všichni kromě mě dovnitř a já si šla sednout na nedalekou louku. Po nějakém čase jsem se domnívala, že by mohli být odbaveni, a tak jsem vešla na dvůr domu, kudy zrovna procházela bohyně s vodou, která mě pozvala dál. Uvnitř jsem se usadila na židli v koutě, abych nerušila. Bohyně se rodičů dívky začala vyptávat, proč za ní přicházejí. Důvodem jejich návštěvy byla právě jejich dcera, která nemluvila a pokud, tak velmi špatně. Mezitím si bohyně přichystala na stará kamna malý smaltovaný hrnek s voskem a na stůl položila větší plastovou mísu s vodou. Do této vody následně vlila rozehrátý vosk. Neboť jsem od bohyně seděla dost daleko nevím, jestli u lití vosku říkala nějaké zaklínadlo nebo zaříkavadlo. Po

krátké chvíli vytáhla z vody nepravidelný a zajímavý útvar, z něhož začala věštit, důvody onemocnění dívenky.

6) Byla jste tedy přítomna samotného bohyňování?

Ano byla. Celá tato zkušenost se mi stal zážitkem na celý život.

7) Bylo na tom něco co by Vás zaskočilo?

Ano, bylo toho dokonce více.

8) Co konkrétně?

Hlavně rady, které bohyně dala rodičům dívky.

9) Čeho se ty rady bohyně týkaly?

Měla pít vodu s největšího hrnce, co mají doma. Což mě nenechalo klidnou a sama jsem se bohyně zeptala, jestli když doma budou mít kotel, tak i z něho. Načež mi s klidem odpověděla ano. Každou neděli měli rodiče chodit do kostela na zpověď, celou mši nesměli s nikým promluvit a před kostelem je měla čekat jejich dcera, které měli následně oba rodičové třikrát silně vdechnout do úst. Třetí rada spočívá v uvaření odvaru z pavučin, které měli být sebrány z protějších koutů jejich domu, další ingrediencí měly být ústřížky vlasů obou rodičů a shnilé části květin, jako listy a stonky. Z toho měli uvařit odvar. Sice si už nepamatuji, jestli se měl tento odvar přecedit nebo nikoliv, ale měla jej dívka denně pít.

10) Dostala jste něco za odměnu?

Za odměnu jsem nedostala vůbec nic, ale měla jsem z toho velmi dobrý pocit, že jsem mohla někomu pomoci.

11) Víte, jak to s tou dívenkou dopadlo?

Tak to opravdu nevím. Už si ani nepamatuji, jestli se jednalo o Čechy nebo Slováky.

12) Jak Vy jste tehdy vnímala bohyň?

Některé z bohyň jsem znala osobně, a dokonce jedna z bohyní byla naší sousedkou. Ona samotná měla zdravotní potíže a ani, co do osobního života to neměla nijak ideální. Dokonce její dcery na tom byly podobně. Proto jsem nikdy nedokázala pochopit, jak bohyně může pomáhat druhým, ale sama sobě a jejím nejbližším pomoci nedokáže.

13) Zнала jste tedy více bohyně než jen Irmu Gabrhelovou?

Ano, znala jsem jich dost i díky vyprávění své maminky.

14) Můžete některé jmenovat?

Osobně jsem znala bohyně - Helenu Stehlikovou, Annu Černuškovou, Krasňáčku (Žofii Krasňákovou), Jenoféfu Štuberová a Hoduličku (Kateřinu Hodulíkovou).

15) Jak s odstupem času vnímáte bohyně?

Každá bohyně byla jiná, takže je pro mě těžké vyvodit jakékoliv obecné tvrzení, které by se vztahovalo na všechny bohyně. Byly to podle mého určité ženy, které dokázaly léčit bylinami, ale i vyslechnutím problému klienta. Domnívám se ale, že tuto činnost bohužel vykonávaly i ženy s cílem získat od důvěřivého návštěvníka peníze.

16) Četla jste knihu Žitkovské bohyně?

Nečetla jsem tuto knihu. Ale slyšela jsem o ní mnoho negativní kritiky od lidí žijících na Kopicích, kterým se nelíbí autorčino ztvárnění kraje jako místa negramotných a alkoholiků.

17) Uvažujete, že si knihu přečtete?

Momentálně neuvažuji, ale do budoucnosti se přečtení knihy nebráním.

6.2. Rozhovor s vnukem bohyně Marie Kročilové

pamětník Marián Vaculík, Starý Hrozenkov, technický pracovník (věk 49 let)

1) Vaše babička prý byla známá bohyně?

Ano byla. Z pozdějšího vyprávění rodičů jsem se dozvěděl, že maminka babičky Kateřina byla na Kopanicích velmi známá bohyně, ale už ji nestihla vyučit praktikám a učení bohyň. Ta stejně svému osudu neunikla, a poté co se provdala za mého dědečka, se bohyní stejně stala. Vše ji naučila její tchyně, tedy moje prababička, známá bohyně s přízviskem Stará Mišenčena.

2) Prý ji místní znali pod přízviskem Mladá Mišenčena nebo Mladá Kročilka?

Ano, lidé z Kopanic ji tak říkali, ale i lidé odjinud ji znali pod tímto jménem.

3) Bydlela babička s Vámi v jednom domě?

Ne, nebydlela. Žila ale ve stejné vesnici jako my, jen kousek od nás.

4) Pamatujete si na ni?

Ano, pamatuji si ji. Rodiče museli chodit do práce, a tak nás hlídala babička skoro každý den. Protože mi bylo asi pět let, nepamatuji si všechno, ale mám s babičkou spojené určité vzpomínky, které se mi vybavují, jako by si mi staly včera.

5) O jaké vzpomínky se jedná?

Bylo to v den, kdy nás babička hlídala. Já a bratranec Vraťa jsme si společně hráli venku. Přijela nějaká paní autobusem, která se ptala po babičce, takže jsme ji k babičce zavedli. Za odměnu jsme dostali košík meruněk, který sebou žena přivezla.

6) Souviselo to nějak s její činností bohyně?

Ano, ale tehdy ještě jako malý kluk jsem to tak vůbec nevnímal. Myslel jsem si, že k babičce prostě chodí návštěvy známých. Až později mi to vysvětlili nebo jsem na to přišel sám. Ale do té doby jsem babičku jako bohyni vůbec nevnímal.

7) Pamatujete si ještě něco?

Nic podobného si už nepamatuji. Ale nedávno můj otec vzpomínal na jeden ironický případ, kdy ne moc hezká žena přivedla k babičce svého muže, kterého podezírala z nevěry. Babička po slití vosku však ženinu teorii odmítla. Naopak jemně naznačila, že spíše ona má v práci ctitele. Žena se toto babiččino tvrzení netvářila nijak nadšeně, ale nijak jej nevyvrátila. Když muž odcházel, tak babičce velmi děkoval za pomoc. Načež mu babička odpověděla: „Šak vidím chlapče.“

8) Chodilo k babičce mnoho lidí?

Ano, hodně často. Každou chvíli někdo přijel autobusem nebo autem a ptal se po ní. Dokonce lidé od Maďar (označení pro jižní Slovensko).

9) Z toho, že jste o bohyňování babičky nevěděl, usuzuji, že se u Vás o tom nemluvalo?

Ano, máte pravdu. Vůbec jsme se o tom doma ani jinde nebavili. Rodiče měli jiné starosti.

10) Umění bohyní se prý přenášelo z matky na dceru. Bylo tomu i v případě Vaší maminky?

Maminka sice byla nejstarší, ale z toho, co jsem se později dozvěděl, tak se odmítla stát bohyní.

11) Víte, z jakého důvodu Vaše maminka odmítla?

To bohužel nevím. Po pravdě jsem po tom nikdy nijak do hloubky nepátral. Bylo to její rozhodnutí.

12) Převzala tedy jiná z mladších sester tuto činnost?

Nevím to jistě, ale asi ne. Ale jak říkám, nevím to jistě. Nikdy mě to nezajímalo.

13) Je vnímáte bohyně dnes s odstupem času?

Nikdy jsem na ně neměl nijak vyhrazený názor, a to se nezměnilo ani po těch mnoha letech.

ZÁVĚR

Cílem závěrečné bakalářské práce byla interpretace románové knihy Žitkovské bohyně od autorky Kateřiny Tučkové. Rozpor jednotlivých komponentů románu, jako motivů, hlavních i vedlejších postav, rozložení textu, druhů vypravování, tak i porovnání románové podoby s historií.

V průběhu získávání materiálů pro bakalářskou práci jsem měla možnost zpracovávat odbornou literaturu, archivní záznamy nebo dokumenty obcí, novinové články a recenze.

V knihovnách můžeme nalézt celou řadu zajímavých knih přibližující nám tuto oblast z nejrůznějších perspektiv (kopanická svatba, bohyně, nářečí atd..). Mezi nejstarší dostupné publikace pocházejí od autorů Josefa Hofera, Františka Bartoše a Josefa Černíka. V posledních dvou desetiletích se zvětšila škála vydaných knih na téma Moravských Kopanic, od pohádek, písní, pověstí až po sbírky krásných kopanických veršů opěvující krásy přírody. Mezi těmito knihami největšího uznání dosahuje publikace od Jiřího Jilíka, která patří mezi literaturu faktu a nalezneme v ní nesmírné množství informací založených na dlouholetém shromažďování zajímavostí a obcházení starých pamětníků. S této publikace při psaní románu vycházela samotná autorka Kateřina Tučková. S těmito všemi knihami jsme pracovali i my při rozboru knihy na jednotlivé části. Teoretická část v první kapitole podává základní a obecné informace o charakteristických znacích a rysech Moravských Kopanic, získaných z kronik, archivních materiálů, odborné literatury a vypravování pamětníků. Druhá teoretická kapitola seznamuje s historií jedné z pravých kopanických obcí, která byly nabyty prostudováním kroniky dané obce a publikacemi se zaměřením na Moravské Kopanice a z vypravování pamětníků. Třetí kapitola obsahuje život samotné autorky, její literární tvorbu a spisovatelčin postup při psaní svých knih. Všechny poznatky byly získány pečlivým prostudováním osobních internetových stránek autorky, které obsahují i celou řadu autorčiných novinových, televizních rozhovorů, jednotlivých kritik a recenzí. Čtvrtá část přibližuje dosažené výsledky z jednotlivých částí románu a jejich analýzu a interpretaci, kromě toho nabízí porovnání se skutečností, co se týká života bohyně, jejich životů, milostné tematiky a pronásledování. Praktická část obsahuje názory dotazovaných respondentů na knihu a na bohyně a nalezneme v ní rozhovory s osobami, s nimiž souvisí téma bakalářské práce. Práce je zakončena závěrem, shrnutím, seznamem literatury a přílohami.

SEZNAM LITERATURY

- 1) BARTOŠÍKOVÁ, A. *Kdyby hory uměly mluvit...* 1. vydání. Břeclav: Moraviapress, 2005. 119 s. ISBN 80-86181-79-0
- 2) BARTOŠÍKOVÁ, A. – HOLEČKOVÁ, M. *Za studánkami Bílých Karpat*. 1. vydání. Beroun: Nakladatelství MH, 2006. 120 s. ISBN 80-86720-26-8
- 3) BEZDĚČKA, P. – GAZDOVÁ-KROČILOVÁ, M. *Kopanice spomjénkami šperkované*. 1. vydání. Uherské Hradiště, FUTURO, 2003. 94 s. ISBN 80-903235-3-7
- 4) HOFER, J. *Bohyně ze Žitkové: Velezajímavé, skutečné příběhy, jak vychytralé vesničanky "bohyňují" čili čarují*. 1. vydání. Praha: vlastní náklad, 1924. 136 s.
- 5) JILÍK, J. *Žitkovské bohyně – po stopách lidové magie v Bílých Karpatech 1*. 1. vydání. Uherské Hradiště, Alcor puzzle, 2006. 110 s. ISBN 80-86923-13-4
- 6) JILÍK, J. *Žitkovské čarování – po stopách lidové magie v Bílých Karpatech 2*. 1. vydání. Uherské Hradiště, Alcor puzzle, 2006. 110 s. ISBN 80-86923-13-4
- 7) JONGEPIEROVÁ, I. *Chráněnná krajinná oblast Bílé Karpaty*. 1. vydání. Brno: Český ústav ochrany přírody, 1991. nestránkováno. ISBN 80-85032-01-5
- 8) KUTINOVÁ, A. *Gabra a Málinka 3- 4 díl*. 1. vydání. Ostrava: Sfinga, 1991. 301 s. ISBN 80-900578-6-1
- 9) POPELKA, P. *Příběhy v písniích vyzpívané – lidové balady z moravských Kopanic*. 1. vydání. Uherský Brod: Moravianpress, 1995. 420 s. ISBN neuvedeno
- 10) RYCHLÍK, B. *Pověsti z Moravských Kopanic*. 1. vydání. Brno: Doplněk, 2001. 128 s. ISBN 80-7239-086-4

- 11) SPÁČILOVÁ, L. - WOLFOVÁ, M. *Germánská mytologie*. 1. vydání. Olomouc: Votobia, 1996. 133 s. ISBN 80-7198-138-9
- 12) ŠINDELÁŘ, B. *Hon na čarodějnice - západní a střední Evropa 16. – 17. století*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1986. 255 s. ISBN neuvedeno
- 13) TEŤHAL, V. *Starý Hrozenkov*. 1. vydání. Starý Hrozenkov: Obec Starý Hrozenkov, 2011. 227 s. ISBN neuvedeno
- 14) TOOD, M. *Germáni*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1999. 301 s. ISBN 80-7106-263-4
- 15) TUČKOVÁ, K. *Žitkovské bohyně*. 1. vydání. Brno: Nakladatelství Host, 2012. 449 s. ISBN 978-80-7294-528-3
- 16) VLČKOVÁ, J. *Encyklopedie mytologie germánských a severských národů*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Libri, 1999. 256 s. ISBN 80-85983-91-5
- 17) *O kopanickej řeči*. 1. vydání. Starý Hrozenkov: Informační středisko pro rozvoj Moravských Kopic, 2010. 137 s. ISBN 978-80-254-7891-2

SEZNAM PRAMENŮ A ZDROJŮ

PRAMENY

Státní okresní archiv Uherské Hradiště, fond Archiv obce Starý Hrozenkov, evč. 226, Starý Hrozenkov, 1651–1945.

Státní okresní archiv Uherské Hradiště, fond Archiv obce Žitková, evč. 297, Žitková, 1897-1945.

ZDROJE

<gajdosi.eu. [online]. [cit. 2013-03-30]. Dostupné z <http://www.gajdosi.eu/moravske-kopanice/> >

<moravskekopanice.cz. [online]. [cit. 2013-04-11]. Dostupné z <http://www.moravskekopanice.cz/index.php?pg=vyskovec--kopanicarsky-kroj>>

<katerina-tuckova.cz. [online]. [cit. 2013-04-01]. Dostupné z <http://www.katerina-tuckova.cz/zivotopis.html>>

<katerina-tuckova.cz. [online]. [cit. 2013-03-03]. Dostupné z <http://www.katerina-tuckova.cz/clanky-a-rozhovory.html>>

<katerina-tuckova.cz. [online]. [cit. 2013-03-06]. Dostupné z <http://www.katerina-tuckova.cz/recenze-Zitkovske-bohyne.html>>

<www.muspvyskov.estranky.cz. [online]. [cit. 2013-03-30]. Dostupné z <http://www.muspvyskov.estranky.cz/clanky/z-vyskovske-vlastivedy/josef-hofer--rodak-ze-snovidek--a-afera-kolem-arcibiskupa-kohna.html>>

<zitkova.cz. [online]. [cit. 2013-02-30]. Dostupné z <http://www.zitkova.cz/informace-o-obci/historie/>>

ANOTACE

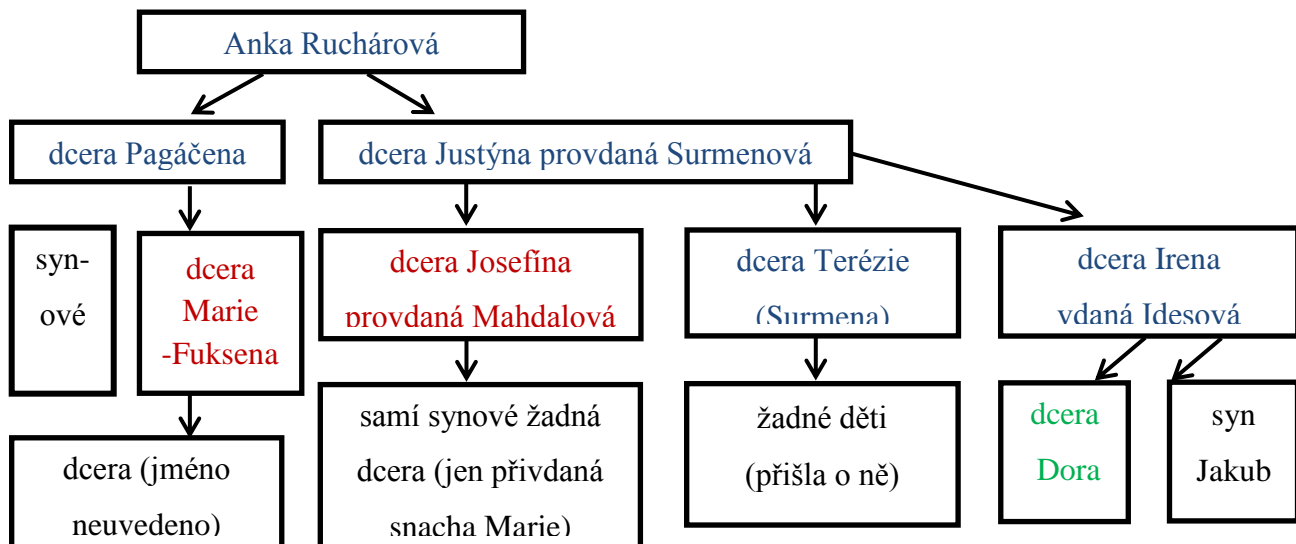
Jméno a příjmení:	Kristýna Vaculíková
Katedra:	Katedra českého jazyka a literatury
Vedoucí práce:	Mgr. Jaroslav Vala, Ph.D.
Rok obhajoby:	2013

Název práce:	Moravské Kopanice v literární podobě
Název v angličtině:	Moravské Kopanice in Literary Form
Anotace práce:	Závěrečná bakalářská práce "Moravské Kopanice v literární podobě" rozebírá a analyzuje román Žitkovské bohyně od spisovatelky Kateřiny Tučkové. Teoretická část podává obecný přehled o oblasti Moravských Kopanic, seznamuje s životem a tvorbou autorky, rozebírá jednotlivé části části románu. Praktická část obsahuje rozhovory a názory na bohyně a román.
Klíčová slova:	Moravské Kopanice, Žitkovské bohyně, bohyně, léčitelství, čarování a magie, milostná tematika
Anotace v angličtině:	The thesis "Moravské Kopanice in literary form" discusses and analyzes the novel Žitkovské Goddess, written by Kateřina Tučková. The theoretical part gives an overview of Moravské Kopanice, familiarizes the readers with the life and work of the author. It also analyses different parts of the novel. The practical part includes interviews and the opinions about the goddess and the novel.
Klíčová slova v angličtině:	Moravské Kopanice, Witchcraft and magic, healing, goddess, the theme of love
Přílohy vázané v práci:	Příloha č. 1 – Schémata, Příloha č. 2 – Obrázková dokumentace, Příloha č. 3 – Novinový článek, Příloha č. 4 - Slovníček
Rozsah práce:	48 str.
Jazyk práce:	čeština

PŘÍLOHA

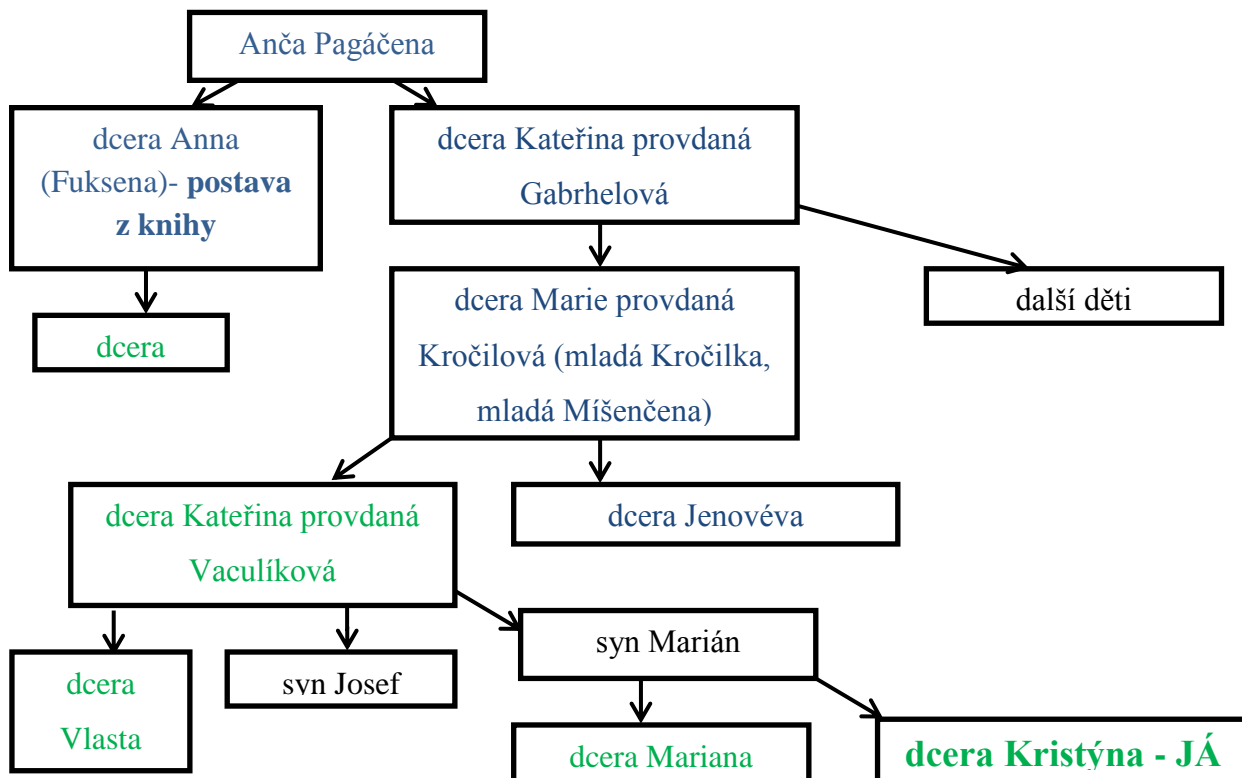
Příloha č. 1 – Schémata

a) SCHÉMA podle románu:

legenda: modrá = dobré bohyně, které lidem pomáhaly; červená barva = zlé bohyně;
zelená = nepokračující v umění bohyň

b) SCHÉMA podle skutečnosti

Příloha č. 2 – Obrázková dokumentace

Obr. č. 1 - Mapa části Moravských Kopanic - obce Starý Hrozenkov a Žitková
BEZDĚČKA, Pavel. *bilekarpaty.cz* [online]. [cit. 13.4.2013]. Dostupný na WWW:
<http://www.bilekarpaty.cz/pages/stezky.htm>

Obr. č. 2 - Moravské Kopanice - Příroda s protékajícím Krátkovským potokem
KUČA, Pavel. *zlinsky.kraj.cz* [online]. [cit. 13.4.2013]. Dostupný na WWW:
<http://zlinsky.kraj.cz/encyklopedie/objekty1.phtml?id=135062>

Obr. č. 3 - Moravské Kopanice - Pohled na Žitkovské kopce
KAISLER, Petr. *itras.cz* [online]. [cit. 13.4.2013]. Dostupný na WWW: <http://itras.cz/bile-karpaty/galerie/14373/>

Obr. č. 4 - Moravské Kopanice - Dřevěná stodola
AUTOR NEUVEDEN. *hotelkopanice.cz* [online]. [cit. 13.4.2013]. Dostupný na WWW:
<http://www.hotelkopanice.cz/page/67994.obec-zitkova>

Obr. č. 5 - Moravské Kopanice - Zrekonstruovaný dům
AUTOR NEUVEDEN. *hotelkopanice.cz* [online]. [cit. 13.4.2013]. Dostupný na WWW:
<http://www.hotelkopanice.cz/page/67995.moravske-kopanice/>

Obr. č. 6 - Moravské Kopanice - Původní dřevěný dům
MICHALČÍK, Petr. *gajdosi.eu* [online]. [cit. 13.4.2013]. Dostupný na WWW:
<http://www.gajdosi.eu/moravske-kopanice/>

Obr. č. 7 - Moravské Kopanice - Zrekonstruovaná světnice
MICHALČÍK, Petr. *gajdosi.eu* [online]. [cit. 13.4.2013]. Dostupný na WWW:
<http://www.gajdosi.eu/moravske-kopanice/>

Obr. č. 8 - Moravské Kopanice - Děti
ŠŤASTNÝ, Bohumil. *moravska-galerie.cz* [online]. [cit. 13.4.2013]. Dostupný na WWW:
http://www.moravska-galerie.cz/media/883993/11_MG011745.jpg

Obr. č. 9 - Moravské Kopanice - Kopaničáři v kopanickém kroji
Ze zpravodaje vydaného obcí Starý Hrozenkov, roku 1996

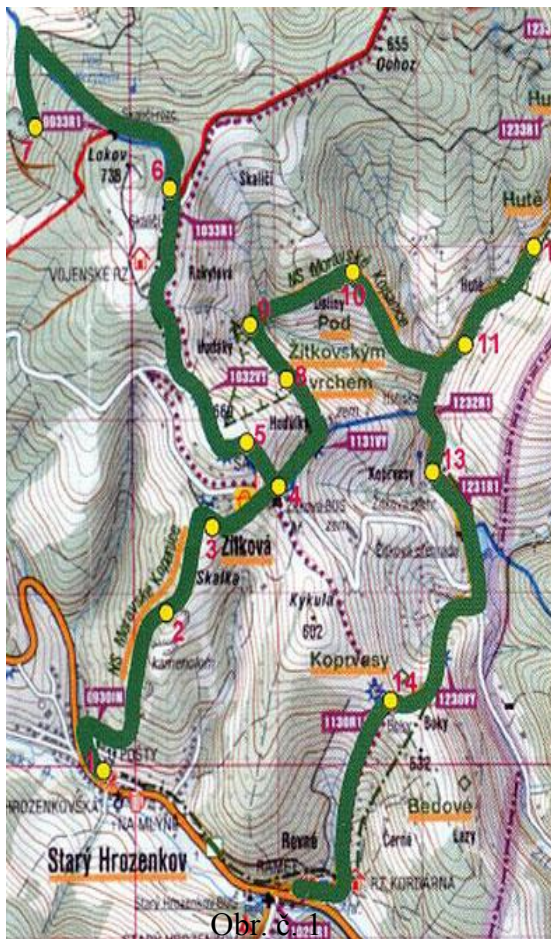
Obr. č. 10 - Moravské Kopanice - Moje praprababička Marie Kročilová (bohyně tzv. mladá
Míšenčena) se svými dvěma vnuky Mariánem (mým otcem) a Vratislavem
při svatém přijímání
Z fotoalba pamětníka Josefa Vaculíka

Obr. č. 11 - Moravské Kopanice - Kopanická vyšívka – křížkový a vláčený steh
AUTOR NEUVEDEN. *okoun.cz* [online]. [cit. 13.4.2013]. Dostupný na WWW:
http://www.okoun.cz/boards/krizkova_vysivka_-_predlohy?f=20120419-215927

Obr. č. 12 - Moravské Kopanice - Hodový průvod
AUTOR NEUVEDEN. *kopanicar.cz* [online]. [cit. 13.4.2013]. Dostupný na WWW:
<http://kopanicar.cz/index.php/fotogalerie/category/13-kronika>

Obr. č. 13 - Moravské Kopanice - Kateřina Tučková na návštěvě Žitkové
AUTOR NEUVEDEN. *novinky.cz* [online]. [cit. 13.4.2013]. Dostupný na WWW:
<http://www.novinky.cz/kultura/salon/278973-reportaz-skeptikove-a-rypaci.html>

Obr. č. 14 - Moravské Kopanice – Kopanická píseň
POPELKA, P. *Příběhy v písních vyzpívané – lidové balady z moravských Kopanic*. 1.
vydání. Uherský Brod: Moravianpress, 1995. 221 s. ISBN neuvedeno

Obr. č. 1

Obr. č. 2

Obr. č. 3

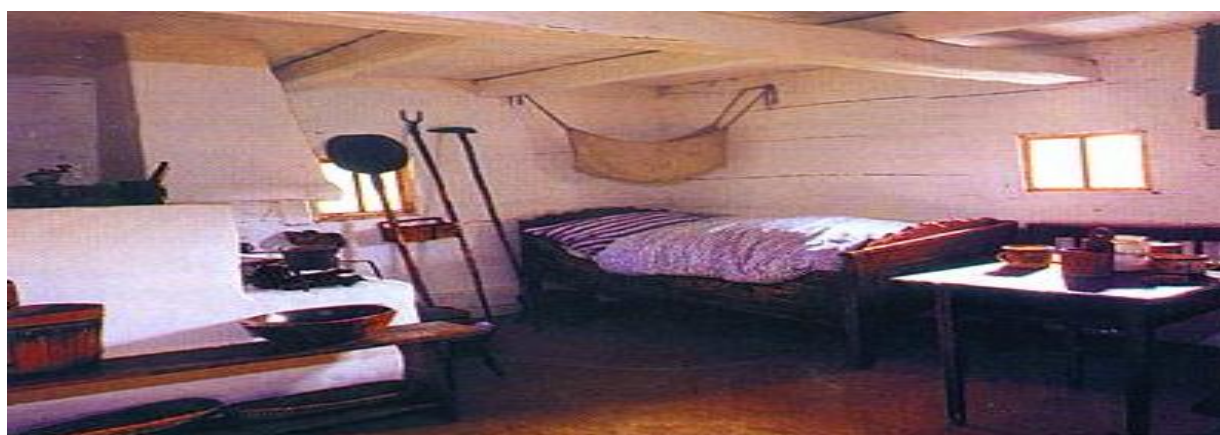
Obr. č. 4

Obr. č. 5

Obr. č. 6

Obr. č. 7

Obr. č. 8

Obr. č. 9

Obr. č. 10

Obr. č. 11

Obr. č. 12

Obr. č. 13

(ylnhkrúš) 76c Jak je to něbe vysoko 77 Nkourú (špúrnky)

1. sf.: Vápenice
 Trvá 19 s

Jak je to ně-be vy-so-ko, tak je tá mi-lá da-le-ko,
 a já si tam pre ňu pój-dzem, já si ju do-mu do-ve-dzem.

Obr. č. 14

Příloha č. 3 – Novinový článek

Výtky Lýdie Gabrhelové - Kopanice nebyly rejdištěm čarodějnic, gestapa a estébáků, říká Lýdie Gabrhelová, vnučky skutečné poslední žitkovské bohyně, kterou byla její babička Irma Gabrhelová.

„Vážený pane šéfredaktore, s velkým čtenářským ohlasem se setkala kniha Kateřiny Tučkové Žitkovské bohyně. I Vaše noviny již dvakrát přinesly obsáhlý rozhovor s autorkou románu odehrávajícího se na Moravských Kopanicích, v kraji, odkud pocházím já i celá moje rodina. Románu nelze upřít napínavý děj, který dokáže čtenáře upoutat, a proto je o knihu zájem. Jinak je tomu však, pokud se budeme ptát, zda Kopanice byly či jsou takové, jak je autorka líčí. Rozhodně takové nebyly a nejsou. Byl to jistě kraj zapomenutý a v mnohém ohledu zaostalý, ale rozhodně to nebylo rejdiště čarodějnic, gestapáků a estébáků, jak píše autorka. Jistě, může se říci, že je to román, zarážející však je, že autorka ve svých rozhovorech vydává tyto své výmysly za pravdu a sebe za „znalkyni“ Kopanic.

Nejvíce se nás však dotýká, že do těchto svých výmyslů zavlekla i dříve žijící osoby, konkrétně mám na mysli svoji babičku Irmu Gabrhelovou, ale není to případ jediný. Ze všeho, co o naší babičce píše, je pravda pouze to, že se jako několik dalších žen vyznala v bylinkách a znala spoustu tajemství, která jiným lidem zůstávají skryta. Vše ostatní je lež, včetně výroků, které se přímo dotýkají dobré pověsti nejen jí samé, ale celé naší rodiny. Myslím si, že kniha, která ubližuje konkrétním lidem, kteří navíc nemají možnost se bránit, nemůže být dobrou knihou.

Babička Irma byla žena, které si lidé vážili a řídili se jejími doporučeními a my všichni, kteří jsme ji znali, jsme k ní měli hlubokou úctu a respekt. Jak je možné, že si někdo beztrestně vezme do úst její poctivé jméno a vylže si pod ním svůj obscénní příběh? Jenže ona už se bránit nemůže, proto Vás prosím o otištění mého příspěvku, abychom její dobré jméno aspoň tímto způsobem očistili my, její potomci.

A ještě bych Vás chtěla požádat o jednu věc. Před sedmi lety vydal knihu o žitkovských bohyních Váš předchůdce pan Jilík, který již léta na Kopanice jezdí a zná zdejší kraj. Ta kniha byla napsána na základě článků, které nejdříve publikoval v novinách na pokračování, reagoval na názory čtenářů a poctivě sbíral další materiály. Dá se říci, že je to literatura faktu. A trvalo to více než dva roky. Slečna Tučková ji má velmi dobře přečtenou a použila z ní snad všechno – ovšem k obrazu svému nebo spíše ke čtivosti svého dílka. Zcela zničila jeho snahu vykreslit kopaničářské ženy jako fenomén a zdegradovala je

na donašečky, kolaborantky a lidi bez charakteru! Zajímalo by nás, co si on o knize slečny Tučkové myslí. Možná by to zajímalo i Vaše čtenáře. Za rodinu Gabrhelovu ze St. Hrozenkova Lýdie Gabrhelová (Slovácký deník, 2. 9. 2012)

Reakce Jiřího Jilíka

Paní Lýdie Gabrhelová mne vyzvala, abych napsal své mínění o románu Kateřiny Tučkové Žitkovské bohyně. Ten román jsem samozřejmě četl a se zájmem, neboť autorka řadu faktografických údajů čerpala z mé knížky Žitkovské bohyně, vydané v roce 2005. Budu-li hodnotit tuto knihu literárními kritérii, pak je třeba říci, že je to román velmi zdařilý, zajímavý neobyčejným tématem a strhující svým příběhem zasazeným do oblasti Kopic. Je jistě cílem každého autora napsat dílo přesvědčivé, a tím Žitkovské bohyně po formální stránce jistě jsou. To, co paní Gabrhelové vadí, je, že se ta kniha tváří jako pravda. Ale i to je přece záměrem romanopisce, žádný autor nechce napsat knihu, které čtenář nebude věřit, ba naopak je snahou autora učinit čtenáře součástí „hry na pravdu“; oním znaménkem, které čtenáře upozorňuje, že jde o hru, je samo označení žánru – „román“. Autor je ovšem vůči čtenáři ve výhodě, neboť racionálně pracuje s prostředky, které čtenář naopak vnímá emocionálně. A jde tedy v případě románu K. Tučkové o to, kam až je autorka ve snaze verifikovat před čtenářem svůj příběh, schopna zajít. Jistě je přijatelnou románovou mystifikací využití skutečných policejních či úředních tiskopisů, doplněných o fiktivní románová jména a údaje, které mají čtenáře přesvědčit, že čte to, co se dozajista stalo, když je v knize kopie úředního „pramene“.

Něco jiného je ovšem „přimíchat“ do vymyšleného příběhu vedle fiktivních románových postav skutečné konkrétní osoby, v okolí známé, pod jejich skutečnými jmény. To je případ poslední bohyně Irmy Gabrhelové. Autorka, která se s touto ženou nikdy nesešla, ji zasadila jako jednu z důležitých postav do vymyšleného příběhu, dala jí druhý život a uvedla ji do prapodivných souvislostí, v nichž se Irma Gabrhelová nikdy neocitla. Pokud by žila, určitě by se proti něčemu takovému ohradila. Navíc, některé výroky, které vložila autorka této postavě do úst, mohou její potomci vnímat jako urážlivé. Ukrást někomu jeho vlastní život a nahradit jej životem, který si autor vymyslí, jen aby vyvolal pocit věrohodnosti vymyšleného příběhu, je podle mne vrcholně neetické, a to přesto, že Irma Gabrhelová není v románu vyloženě negativní postavou. Ale co nebo kdo je mírou toho, co je kladná a co záporná postava? Možná, že by o těchto věcech Kateřina Tučková

začala víc přemýšlet, kdyby do některého svého románu uvedla pod pravým jménem a v rozporu se skutečností jako pedofila nebo agenta STB někoho ze svých blízkých. O tom, že je Kateřina Tučková s etikou na štíru, vypovídá to, že použila pro svůj román bez mého souhlasu stejný název, jaký má moje publikace z roku 2005 – Žitkovské bohyně. Jde o zjevné porušení autorského zákona, nicméně v kontextu problému na jaký naráží ve svém [dopise](#) Lýdie Gabrhelové, jde o záležitost vcelku marginální. Jiří Jilík

Obhajoba autorky románu Kateřiny Tučkové

Vážená paní Gabrhelová, pane Jilíku, redakce, přečetla jsem si pečlivě vaše dopisy a je mi velice líto, co vám má kniha způsobila. Nicméně stalo se tak nechtěně a leckdy i neoprávněně, proto mi dovoluji, abych si ji obhájila.

Psaní knihy Žitkovské bohyně jsem se věnovala tři roky a většinu toho času strávila i shromažďováním materiálu. Studovala jsem např. Bartoše, Niederleho, Pintířovou, Jilíka, žitkovskou kroniku, obsáhlou pozůstalost J. Hofera na Etnografickém odd. AVČR, diplomové práce vzniklé na Masarykově i Karlově univerzitě vztahující se k oblasti Kopanic, knihovnu Slováckého muzea, několik týdnů jsem strávila v archivu v Uherském Hradišti, našla jsem důležité dokumenty v bratislavském Státním archivu, kvůli kauze Hexen-kommando jsem navštívila knihovnu v Lipsku a získala skeny případů z poznaňského Archiwum Panstwowe. Nechala jsem si provést lustraci v kanickém a pražském archivu Stb (ABS), kde jsem našla dokumenty vztahující se k bohyním za doby protektorátu – výsledkem byl např. nález evidenční karty v kartotéce fašistické Vlajky se jménem jako měla jedna z bohyní, nebo také záznam o stíhání jiné z bohyní lidovým soudem v roce 1945 (za „styk s Němci“) – to k té kolaboraci.

Výzkumu jsem se tedy věnovala důkladně a pro řadu faktů uvedených v mé knize mám podklady. Vás ale samozřejmě spíše trápí a zajímá, jak jsem se získanými informacemi naložila.

Předně jsem během skoro tříleté doby studia [zjistila](#) fakta, která se objevují (mmj.) i v knize pana Jilíka, na čemž není nic zvláštního, neboť jsme oba k výzkumu přistupovali pečlivě. Objevila jsem dále věci, které ještě nebyly otištěny v žádné publikaci, tj. učinila jsem nová zjištění. Prosím, aby nebyla badatelská práce, při níž jsem čerpala ze stejných pramenů, a následné uplatnění těchto poznatků v zastřešujícím textu, zaměňováno za něco, co by mohlo znít jako opisování. Takové nařčení je nebezpečné a v tomto případě neoprávněné. Navíc, v poznámce za textem románu cituji seznam zdrojů (včetně knihy

pana Jilika), s nimiž jsem pracovala, z čehož vyplývá můj respekt k práci předchozích badatelů i fakt, že si na údaje v textu nenárokují právo „objevitele.“

Nicméně důležitější je ono naložení se zjištěným. Jak sama píšete, v mém případě jde o román. Nikoliv o literaturu faktu, dokument nebo studii. Já jsem skutečně se zjištěnými údaji musela nakládat jinak, a to tak, aby výsledek měl podstatu příběhu. Čili jsem vzala skutečné příběhy, které jsem vydolovala z archivů nebo zaslechla od pamětníků a spojila je v příběh, který má pochopitelně i fiktivní rovinu.

Věřte mi, dlouho jsem se trápila problémem, nakolik mám o některých postavách vyjavit nepřijemnou pravdu (jako je např. kolaborace). Dokonce jsem z toho onemocněla, což považuji za jednoznačný důkaz propojení těla s psychikou. Ale nakonec jsem to vyřešila: pokud se v mém románu objevuje negativní postava, která má skutečně reálný základ, vždy jsem pro ni zvolila pseudonym nebo jsem její příběh změnila natolik, aby v něm nebylo možné najít původního aktéra. To proto, aby dnešní pozůstalí takového člověka nebyli zraněni. Pokud ale šlo o historickou postavu, jejíhož života si vážím, uvedla jsem její pravé jméno. To je i případ paní Army Gabrhelové, kterou považuji za výjimečně moudrou ženu, která mnohým velmi pomohla. Nezaujatý čtenář z textu knihy rozhodně vyrozumí, že o paní Irmě píšu s absolutní úctou, respektem a dokonce nadšením. Proto pro mě zůstávají záhadou Vaše řádky, v nichž píšete, že jsem se dotkla její dobré pověsti. Osobně to vnímám spíše naopak – já jsem její dobrou pověst chtěla podtrhnout a zveřejnit proto, aby si jí vážili i lidé, kteří ji neznali.

Možná Vás však rozhořčilo to, že jsem paní Irmu učinila literární postavou, která jedná a říká věty, které v doslovném znění nikdy neproněsala. Tady ale narážíme na mnohem širší problematiku historického románu, která se netýká jen mne a paní Army.

Každý spisovatel píšící v rámci historického románu musí postavy knihy nějak „oživit“ – tj. jednotliví aktéři musí mluvit, jednat, zkrátka hrát v příběhu určitou roli. Jarmila Loukotková takto oživila Spartaka, Jan Novák bratry Mašiny a jejich protivníky, Jiří Šulc nebo Laurent Binet parašutisty Kubiše a Gabčíka... každý autor musí takto se svou postavou pracovat, i když u jejích výroků a činů v minulosti nebyl. Domnívám se, že zde je podstatné, aby nezkrasoval její historickou roli – a to jsem v případě paní Army snad neudělala, neboť, jak už jsem psala, jsem její roli popsala s úctou k jejím znalostem bylin, lidské duše i umění léčit.

Ptáte se asi, proč jsem ale zvolila právě paní Irmu. Vysvětlení je jednoduché: já nechtěla, aby na ni lidé zapomněli. Lidská paměť je bohužel krátká a nejrychleji se zapomíná na dobré lidi – a já jsem tomu chtěla zabránit, proto jsem její život vetkla do literárního díla,

kteřé třeba může přežit mou generaci. Stejně jsem to udělala i u své minulé knihy, kdy jsem v epizodické roli (připomínám, že i paní Irma je pouze jednou z vedlejších postav, která se v knize objevuje jen několikrát) oživila svoje již zesnulé prarodiče. Prostě proto, že to byli dobří lidé a já jsem chtěla, aby v paměti lidí žili dál.

Vytýkáte mi také můj vztah ke Kopanicím. Nepovažuji se za znalkyni, jak píšete, spíše za informovanou obdivovatelku tohoto regionu. Chápu, že Vám vadí, že o tomto překrásném kraji píšu jako o místu, kde v minulosti byla [vysoká](#) míra alkoholismu a negramotnosti. Upozornili mě na to i místní lidé, když jsem tam přijela na čtení. Ale to mi přece nemůžete mít za zlé – referují o tom úplně všichni, kteří kdy o Kopanicích psali, sama jsem si tam místní pálenku zažila, a navíc na tom neshledávám nic špatného. Alkohol v podobě vína nebo pálenky patří k celomoravské tradici, přičemž v některých regionech hraje větší roli. Stejně by se mohli ohradit vinaři, ostravští horníci nebo Valaši. A co se týče negramotnosti, byl to v minulosti přece také celospolečenský jev. Nejen na Kopanicích žili i po válce lidé, kteří se narodili ještě za Habsburků a základní školu nenavštěvovali z nejrůznějších důvodů – byli chudí, museli už jako děti tvrdě pracovat, škola byla vzdálená... to je i případ Kopanic a není na tom nic špatného. Ostatně, negramotnost vůbec nevyklučuje to, že tam žili moudří lidé se zdravým selským rozumem, který leckdy trumfne univerzitně vzdělané osoby (a zde chci složit hold i své zesnulé babičce).

Vážená paní Gabrhelová, možná mé argumenty Vaše rozhořčení neutěší. Ale byla bych velice ráda, kdyby z nich vyplynulo aspoň jediné: paní Irmu obdivuji, psala jsem o ní s hlubokou úctou a mým úmyslem bylo jí v epizodické roli postavit pomyslný literární pomník. A rozhodně jsem se při tom nechtěla dotknout citů Vaší rodiny. Pokud se to stalo, přijměte vyjádření mé lítosti. Jsem normální člověk, nikoliv zrůda, která by přehlížela lidské city, proto mě současná situace skutečně mrzí.

Vážený pane Jiliku, děkuji za úvod Vašeho dopisu – skutečně jste vystihl podstatu rozdílu mezi románem a literaturou faktu. Takto bych se hájila i já. Dodala bych jen, že zvidavému čtenáři, který chce vědět co v románu je a není pravda, má sloužit už zmíněná poznámka na konci knihy. A pokud to čtenáři nestačí (jak se často na autorských čteních ukazuje), vždy publiku doporučuji Vaši knihu jako ten [nejlepší](#) přehled o skutečných, nerománových životech žitkovských bohyní. Já sama si Vaši publikace velmi vážím a rozhodně jsem ji nechtěla poškodit volbou stejného názvu.

Dlouho jsem přemýšlela nad jiným titulem, ale žádný nevystihoval podstatu tématu lépe. Nakonec jsem už pod [tlakem](#) času před vydáním za název knihy zvolila prostě označení těch žen. Píšete, že jsem tak zasáhla do Vašich autorských práv, ale to se naštěstí

nestalo. Vzhledem k tomu, že sousloví „žitkovské bohyně“ používali už národopisci 19. století, přičemž se téměř ihned ustálilo a následně dokonce zlidovělo (viz. rčení „lžeš jako žitkovská bohyně“), nemohu tak poškozovat Vaše autorské právo na toto sousloví, ani když jste ho užil jako titul. Jde o podobnou záležitost jako s vlastními jmény nebo názvy míst – knihu, dokument a film „Lidice“ tvořili různí lidé; o operaci „Silver A“ vznikla také řada publikací podobného názvu. V případě „brněnského draka“, „pražského jezulátka“ nebo „olašských králů“ si také nemůže činit autorský nárok ten, kdo toto běžně užívané sousloví jako jeden z řady autorů použil. Je mi líto, že Vás užití stejného termínu pro tituly našich knih rozhořčilo, ale nahlížím na to jako na fakt, že se oba zabýváme stejným tématem. A i když nás teď rozděluje pohled na mou publikaci, věřím, že nás v minulosti spojoval stejný motiv: psát knihu plnou respektu a úcty k neobyčejnému fenoménu bohyní, a informovat o něm pomalu zapomínající svět.

Moje poslední douška se ještě týká románové práce s fakty. V žánru historického románu nemůže být zřejmě nikdy nic považováno za obraz dokonalé pravdy. Těžko lze ověřit stoprocentní pravdivost románů o Spartakovi, třech mušketýrech, Napoleonovi, a ani v novodobé historii se nevyhneme sporům o interpretaci historických událostí a osob. Takto je i můj román (který se sice inspiroval skutečnými událostmi) pouze mou subjektivní interpretací osudů bohyní. A nakládala jsem s ním v duchu současného umění, kterému jsem přizpůsobila formu (viz. dokumenty) i obsah. Co se týče fiktivní roviny této knihy, ráda bych poukázala na jeden případ, který by mohl mluvit za všechny. Jde o práci s historickou fikcí v jednom z mých oblíbených filmů, Hanebných panchartech Quentina Tarantina. Ten s všeobecně známým osudem A. Hitlera naložil způsobem, který nemůže přijmout ani žák základní školy – a přece byl tento film nominován na 8 Oskarů (včetně scénáře!), přičemž jednoho z nich získal. Takto si tedy i já nárokuji právo na svobodné umělecké vyjádření. Kateřina Tučková⁹

---

⁹ BOHUN, Pavel. *Kopanice nebyly rejdištěm čarodějnic, gestapa a estébáků, říká Lýdie Gabrhelová* [online]. [cit. 13.4.2013]. Dostupný na WWW: http://slovacky.denik.cz/zpravy_region/kopanice-nebyly-rejdistem-carodejnic-gestapa-a-estebaku-rika-lydie-gabrhelova-20.html

Příloha č. 4 – Slovníček

besné – divoké	chojce – jdete	nigde - nikde
bjélé – bílé	chojce – jdete	ništ – nic
brježek – břeh	chuc – chuť	nuzné – bídné
bucha - blecha	kamjéne – kamínek	ocec – otec
byci – být	kartofel – brambor	očú - očí
bystrá – čistá	kdze – kde	odkal – odkud
cja – tě	kerá – která	odsúzenec – milovaný muž
celo – tělo	kmášac – cloumat	ojasnit – rozjasnit
čjerné – černé	korjének – kořínek	okrásit – zkrášlit
deň – den	kvólje – kůl (v plotě)	omestovaná - sebemenší
doky – dokdy	lebo – nebo	pantok – sekera
dzeci – děti	macěra – matka	peň – kmen, špalek
dzejvka – dívka	mech – pytel	pitvór – síň
dzevjac – devět	mjésto – místo	pjatámi - patami
dzezina – vesnice	mravúšek – mravenec	pohlavje – pohlaví
družička – kamarádka	najpeknějšja – nejpěknější	ponáhlac- spěchat
gazda, gazdina – hospodář/ka		pospjéchat – pospíchat
hen – tam	němat – nemět	prespánka – svobodná dívka
robit – dělat		

samodruhá – těhotná

stvól – stůl

svece – světě

svízelosci – problémy, strasti

ščípac - štípat

ščúr - štír

šporhel – kamna

vjazové – sukové

v cescě – na cestě

v mescě – v městě

v šenku – v hospodě

von – on

zlez – havěť